

เหตุการณ์ทางการเมืองและการตั้งการเมืองในช่วงรัฐบาล

พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (4 ส.ค. 2531 - 23 ก.พ. 2534)

ความนำ

นับตั้งแต่ปี 2523 เป็นต้นมา การจัดตั้งรัฐบาลผสมของไทย ไม่สามารถหาหัวหน้าพรรค ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจะเป็นนายกรัฐมนตรีได้ จึงต้องเข็ดคนกลาง คือ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ จัดตั้งรัฐบาลทั้งหมด 5 ชุด และได้ยุบสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 29 เมษายน 2531 ทำให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 พรรคที่ได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากที่สุดคือ พรรคชาติไทย และได้จัดตั้งรัฐบาลผสม 4 พรรค โดยมี พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นนายกรัฐมนตรี

รัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จึงถือได้ว่าเป็นรัฐบาลที่นายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง และรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ สิ้นสุดลงโดยการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในวันที่ 24 ก.พ. 2534 รวมระยะเวลาบริหารประเทศทั้งสิ้น 2 ปี 7 เดือน

ในบทที่ 3 นี้ จะกล่าวถึงสภาพเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ คือ ตั้งแต่ 4 ส.ค. 2531 ถึง 24 ก.พ. 2534 โดยที่ในบทนี้จะแบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรก จะกล่าวถึงสภาพเหตุการณ์ทางการเมือง ในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ และตอนที่สอง จะกล่าวถึงการตั้งทางการเมืองในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ

เหตุการณ์ทางการเมือง

ในช่วงปลายของรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ได้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองขึ้นหลายประการ อันนำไปสู่การยุบสภาในเวลาต่อมา เหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ได้แก่

1. วันที่ 8 ตุลาคม 2529 สภาผู้แทนฯ ได้เปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ ร.ต.อ. สุรรัตน์ โอโสแกนุเคราะห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เกี่ยวกับกรณีการนำเข้าไม้ซุงจากพม่า และ

แม้ว่าฝ่ายรัฐบาลจะชนะในการลงมติ แต่ก็ยังเป็นชัยชนะที่ไม่สดสวยนัก ทำให้รัฐบาลเสียภาพพจน์ ดังนั้น ร.ต.อ.สุรัตน์ โอสถานุเคราะห์ จึงขอลาออกจากตำแหน่ง และ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ได้แต่งตั้งให้ นายมนตรี พงษ์พานิช เข้ารับตำแหน่งแทน

2. ในเดือนมกราคม 2530 พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ผบ.ทบ. ได้ไปพูดเรื่องบทบาทของกองทัพว่าต้องยุ่งเกี่ยวกับหมด ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง หรือปัญหาอะไรก็ตามเพราะกองทัพยุคใหม่มีหน้าที่พัฒนาประเทศ และสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย การพูดครั้งนี้เป็นเหตุให้นักการเมืองวิพากษ์วิจารณ์กันเป็นอย่างมาก

3. วันที่ 10 มกราคม 2530 "กลุ่ม 10 มกรา" ได้ถือกำเนิดขึ้น จากผลการประชุมเลือกตั้งผู้บริหารพรรค โดยเฉพาะตำแหน่งหัวหน้าพรรค และ เลขาธิการพรรค ซึ่งมีการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มของ นายพิชัย รัตตกุล กับกลุ่มของ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ผลปรากฏว่ากลุ่ม นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ พ่ายแพ้ มีผลทำให้ นายวิระ มุสิกพงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคอยู่ต้องออกจากตำแหน่งด้วย กลุ่มผู้สูญเสียอำนาจในพรรคประชาธิปไตยจึงรวมกันเป็นกลุ่ม 10 มกรา ดำเนินการทางการเมืองตลอดมา สร้างความปั่นป่วนและกดดันทางการเมืองให้แก่รัฐบาลเปรม 5 เป็นอย่างมาก

4. ในเดือนมีนาคม 2530 เกิดการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลคือ พรรคประชาธิปไตยกับพรรคกิจสังคม ในเรื่องการนำเข้าน้ำมันปาล์ม ทำให้ ส.ส. ประชาธิปัตย์ไม่พอใจนายมนตรี พงษ์พานิช ซึ่งเป็นคนของพรรคกิจสังคม ทำให้เกิดการไม่ลงรอยกันตั้งแต่นั้นมา

5. เดือนมิถุนายน ฝ่ายค้านโดยการนำของนายสมัคร สุนทรเวช ได้กล่าวหานายจिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ว่ามัวหมองเรื่องมีเงินฝากในธนาคารที่ประเทศสหรัฐอเมริกา นายจिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา ได้ตอบโต้แก้ความข้องใจ และประกาศความบริสุทธิ์ใจ โดยทำเอาตำแหน่งเป็นเดิมพันและภายหลังชี้แจงให้สาทราบแล้ว นายจिरายู อิศรางกูร ณ อยุธยา ก็ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีเพื่อความสบายใจของ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์นั่นเอง

6. เดือนตุลาคม ฝ่ายค้านยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ผลการลงมติปรากฏว่า ฝ่ายรัฐบาลชนะด้วยคะแนน 212 ต่อ 85 เสียง

7. เดือนพฤศจิกายน ทางประเทศสหรัฐอเมริกาบีบบังคับให้รัฐบาลไทยแก้ไข พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ทำให้รัฐบาลไม่มีทางเลือก จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติ ดังกล่าวเข้าสู่สภา ท่ามกลาง

ความคัดค้านอย่างหนักของกลุ่มนักวิชาการ นักการเมืองหลายกลุ่ม และกลุ่มนักศึกษา ประชาชนจำนวนมาก

8. วันที่ 15 เมษายน 2531 กลุ่มฝ่ายค้าน โดยการนำของ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ หัวหน้าพรรคสหประชาชาติไทย, นายสมิตร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย, นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย และผู้นำพรรคฝ่ายค้านคนอื่น ๆ ได้รวบรวมรายชื่อ ส.ส. ได้ 84 เสียง ยื่นต่อ นายชวน หลีกภัย ประธานสภาผู้แทนราษฎร ขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ทั้งคณะ แม้ว่ากลุ่มผู้ใกล้ชิดอย่าง พ.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ จะเคลื่อนไหว ไม่ให้มีการอภิปรายเกิดขึ้นก็ตาม แต่พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ก็ประกาศว่าพร้อมจะสู้กับการอภิปรายในสภาของพรรคฝ่ายค้าน

9. วันที่ 28 เมษายน 2531 ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ เข้าสู่การพิจารณาในวาระ 2 และ 3 มีการอภิปรายกันยาวนานถึง 6 ชั่วโมง ผลการลงมติปรากฏว่า ฝ่ายรัฐบาลชนะด้วยคะแนนสนับสนุนอย่างท่วมท้น แต่การลงมติดังนี้ กลุ่ม 10 มกรา จำนวน 32 คน ก็ยกมือร่วมกับฝ่ายค้าน ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นการหักหน้า และเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพของรัฐบาลต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากปล่อยให้ยืดเยื้อไปถึงวันที่ 9 พฤษภาคม ซึ่งเป็นวันกำหนดเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล

10. ในวันที่ 29 เมษายน 2531 พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ได้ตัดสินใจยุบสภาและให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 แม้มาก่อนหน้านั้น รัฐมนตรีของพรรคประชาธิปัตย์ จะยกทีมลาออกจากตำแหน่งทั้งหมด เพื่อเปิดทางให้นายกรัฐมนตรี ปรับคณะรัฐมนตรีก็ตาม แต่ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ก็ตัดสินใจยุบสภา

การยุบสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 29 เม.ย. 2531 ของ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ โดยอ้างสาเหตุความขัดแย้งในพรรคร่วมรัฐบาล กรณีผ่านร่าง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ซึ่งเกิดความแตกแยกกันภายในพรรคประชาธิปัตย์ ที่มีกลุ่ม 10 มกรา คอยเป็นหอกข้างแคร่ แต่เหตุผลอื่นอาจเป็นด้วยเจตนาหลบหนีมติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะที่กำหนดจะมีขึ้น ในต้นเดือนพฤษภาคม ผลจากการยุบสภานำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไป ในอีก 3 เดือนต่อมา คือวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ได้เกิดพรรคใหม่ขึ้นอีก 3 พรรค ได้แก่

- พรรคประชาชน มาจากกลุ่ม 10 มกราเดิม
- พรรคปวงชนชาวไทย ของ พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก
- พรรคพลังธรรม ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง

ผลการเลือกตั้ง พรรคชาติไทยได้จำนวน ส.ส. สูงสุด แต่ไม่ถึงร้อยคน ทำให้ต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม 4 พรรค ซึ่งมีการคาดกันว่า พล.อ. เปรม จะได้รับการสนับสนุนให้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกสมัยหนึ่ง แต่ก็มีปฏิกิริยาคัดค้านจากกลุ่มการเมืองนอกสภา โดยเฉพาะนักศึกษาและนักวิชาการ คัดค้านในประเด็นนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง โดยกลุ่มนักวิชาการและนักหนังสือพิมพ์จำนวน 99 คน ได้ถวายฎีกาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อให้ พล.อ. เปรม ดิสสุลานนท์ ดำรงความเป็นกลางทางการเมืองอย่างแท้จริง ในระหว่างที่มีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

ส่วน พล.อ. เปรม ดิสสุลานนท์ ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างออกนอกหน้า จากบรรดานายทหารใหญ่เพื่อให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อ และพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นพรรคใหญ่ที่สุด ก็ได้ประกาศมาตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง ว่ายังคงสนับสนุน พล.อ. เปรม ดิสสุลานนท์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่ในที่สุด พล.อ. เปรม ดิสสุลานนท์ ก็ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งต่อ ตามคำเชื้อเชิญของผู้นำพรรคร่วมรัฐบาล ชุดก่อนทั้ง 4 พรรค ที่กำลังจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้ง ในที่สุด พล.ต.ชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) หัวหน้าพรรคชาติไทย จึงเป็นนายกรัฐมนตรี

ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (4 สิงหาคม 2531 - 23 กุมภาพันธ์ 2534) มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ คือ

การสร้างทางด่วนขั้นที่ 2

ในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ 2532 ได้เกิดปัญหาทางการเมือง เรื่องการสร้างทางด่วนขั้นที่สอง ซึ่งจุดเริ่มต้นในการดำเนินการสร้างทางด่วนขั้นที่ 2 เริ่มตั้งแต่การทางพิเศษได้ทำการศึกษาความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจและวิศวกรรม ในปี พ.ศ. 2525 โดยได้รับความร่วมมือทางวิชาการจากใจท่าหรือองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น ซึ่งคณะที่ทำการศึกษานี้ก็ได้ส่งมอบรายงานการศึกษาให้แก่การทางพิเศษ เมื่อเดือนมกราคม 2527 ซึ่งในปี 2527 นี้เอง การทางพิเศษ ฯ ก็ได้ทำสัญญาว่าจ้างบริษัทวิศวกรรมที่ปรึกษาเพื่อทำการทบทวนแนวทางที่คณะผู้เชี่ยวชาญญี่ปุ่นได้ทำไว้ พร้อมกับศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและออกแบบรายละเอียดทางวิศวกรรม โดยมีการลงนามสัญญาเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2529

ทางด่วนขั้นที่ 2 นี้ประกอบไปด้วย 2 แนวทางคือ แนวทางตะวันออก คือ สายพญาไท-ศรีนครินทร์ รวมทั้งถนนรวมและกระจายการจราจร โดยเริ่มจากจุดเชื่อมต่อบริเวณอรุพงษ์ ครอบคลุม

คลองแสนแสบไปจนถึงถนนวิบูลย์ แนวทางเหนือ-ใต้ ซึ่งกำลังมีการคัดค้านเรื่องสารตะกั่วอยู่ เริ่มจากถนนแจ้งวัฒนะ ผ่านย่านสินค้าพลโยธิน เลียบคลองประปาสามเสนไปตามถนนพระรามที่ 6 และจะไปบรรจบกับทางด่วนสายท่าเรือ-ดาวคนอง ที่บางโคล่ รวมทั้ง 2 แนว มีระยะทางทั้งสิ้น 41.3 กิโลเมตร

ในเวลาต่อมาเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2531 คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติอนุมัติให้การทางพิเศษ ฯ ทำสัญญาสัมปทานโครงการทางด่วนขั้นที่ 2 นี้กับกลุ่มบริษัทบางกอก เอ็กเพรสเวย์ จำกัด ซึ่งประกอบด้วยผู้ลงทุน คือ บริษัทคูมาโก กูมิ และบริษัท ซี.การช่าง จำกัด นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางการเงินที่จะเข้าร่วมทุนด้วย เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ธนาคารทหารไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นต้น คิดเป็นมูลค่าโครงการประมาณ 30,000 ล้านบาท จนกระทั่งเมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2531 การทางพิเศษ ฯ ก็ได้ลงนามในสัญญากับกลุ่มบริษัทบางกอก เอ็กเพรสเวย์ จำกัด

โครงการทางด่วนสายแจ้งวัฒนะ-บางโคล่ นี้มีปัญหาตลอดนับตั้งแต่เรื่องที่ชาวบ้านที่ชุมชนหมู่บ้านประชาชื่น ได้คัดค้านการสร้างทางด่วนสายนี้ เพราะเหตุว่าจะต้องผ่ากลางหมู่บ้าน ทางชาวบ้านเองต้องการให้การทางพิเศษ ฯ เปลี่ยนเส้นทางไปยังพื้นที่ว่างเปล่า ถึงแม้ว่าจะมีบางบ้านที่ยอมรับค่าชดเชยในการเวนคืน แต่ก็มีส่วนหนึ่งที่ยังไม่ยอมย้ายไป

นอกจากนี้ ยังมีการคัดค้านจากชุมชนไทย-มุสลิม ที่บริเวณบ้านครัวเหนือ-ใต้ ที่จะต้องมีการเวนคืนที่ดิน ในบริเวณดังกล่าว และการก่อสร้างทางจะต้องผ่านมัสยิด ซึ่งเรื่องทำท่าจะลุลงามไปเมื่อนายจรูญ บุรพรัตน์ ผู้ว่าการทางพิเศษ ฯ ได้รับจดหมายขู่ฆ่า ซึ่งในเวลาต่อมา ทางชาวไทย-มุสลิมที่บ้านครัวก็ได้ปฏิเสธว่า ไม่มีวันทำเช่นนั้นเด็ดขาด ถึงที่สุดแล้ว การทางพิเศษ ฯ ก็ยอมเบี่ยงแนวทางด่วน โดยหลบมัสยิดของชุมชนดังกล่าว

ปัญหาสุดท้าย ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด คือปัญหาจากสารตะกั่วไอเสียดยนต์ ที่จะหล่นลงสู่คลองประปาสามเสน ถ้าหากว่าทางการทางพิเศษ ฯ ยังดงยั่นยั่นที่จะสร้างทางคร่อมคลองประปาสามเสนด้วย ซึ่งเรื่องสารตะกั่วนี้ ก็ได้มีชาวบ้าน นักวิชาการ นักการเมือง ตลอดจนนักศึกษา ได้ทำการคัดค้าน เพราะเห็นว่าผู้ที่ดื่มน้ำประปาได้รับสารตะกั่วเข้าไปสะสมในร่างกายเป็นเวลานาน ประจวบกับการได้รับสารตะกั่วจากอากาศอยู่แล้ว ถ้าหากว่าปริมาณของสารตะกั่วที่มีอยู่ในร่างกายมีมากจน ถึงขีดอันตราย คน ๆ นั้นก็คงไม่ผิดกับสภาพ "ตายผ่อนส่ง" เลยทีเดียว

ปัญหานี้คงจะไม่ใช่ปัญหาส่วนตัวของใครคนใดคนหนึ่ง หากแต่เป็นปัญหาของคนกรุงโดยส่วนรวม ตราบใดที่ยังต้องพึ่งพาน้ำประปาอยู่ ก็จะได้รับผลกระทบดังกล่าว

ตามมาตรฐานองค์การอนามัยโลก กำหนดว่าไม่ควรมีสารตะกั่วเกิน 50 ไมโครกรัมต่อลิตร ในน้ำ ถ้าหากมีสารตะกั่วสะสมในร่างกายเกินจำนวนปกติแล้ว อาจจะทำให้เกิดโรคต่อไปนี้คือ โรคโลหิตจาง มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง หงุดหงิด บุคลิกเปลี่ยนแปลง ปวดศีรษะ อ่อนเพลีย มีอาการทางจิต กล้ามเนื้ออ่อนแรง เกิดภาวะไตวายชนิดเรื้อรัง เกิดอาการโรคเก๊าท์ ปากอักเสบ เป็นแผล มีอาการทางประสาทในเด็ก

การทางพิเศษ ๔ ได้ชี้แจงว่า ในกรณีของทางด่วนที่พร้อมคลองประปาสามเส้น สารตะกั่วที่ออกมาจากท่อไอเสียจะมีเพียงไม่ถึง 10% เท่านั้น ที่จะตกลงสู่คลองประปา ซึ่งในจำนวนนี้ ส่วนหนึ่งที่มีขนาดอนุภาค ใหญ่และไม่ละลายน้ำหรือละลายน้ำได้น้อยมากจะตกลงสู่กันคลองและทับถมรวมตัวอยู่ในตะกอนดินก้นคลอง ซึ่งการสะสมตัวของสารตะกั่ว ในตะกอนนี้จะไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภคน้ำ ทั้งนี้ เนื่องจากตะกั่วที่สะสมในตะกอนดินก้นคลองนี้จะ เป็นสารตะกั่วที่มีอนุภาคขนาดใหญ่ และมีความสามารถในการละลายน้ำได้น้อยหรือไม่ละลายเลย และหากมีการฟุ้งกระจายของสารตะกั่วในตะกอนดินและหลุดเข้าไปในกระบวนการผลิตน้ำประปาแล้ว สารตะกั่วจำพวกนี้สามารถถูกทำให้ตกตะกอนได้โดยขบวนการทางเคมี ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งอยู่แล้ว ในขบวนการผลิตน้ำประปาของโรงกรองน้ำสามเส้น นอกจากนี้ ตะกอนดินในคลองประปายังได้มีการขุดลอกและตักกวาดเป็นระยะ ๆ โดยใช้เครื่องตักตะกอนดินของการประปานครหลวง

ทางการทางพิเศษ ๔ ยังได้อ้างอีกต่อไปว่า ทางการทางพิเศษ ๔ ได้ทำการวิเคราะห์ ในสถานการณ์ที่สมมุติว่า โรงกรองน้ำสามเส้นหยุดการผลิตน้ำ โดยตั้งสมมุติฐานว่าสารตะกั่วที่ออกมาจากไอเสียรถยนต์ที่วิ่งบนทางด่วน ในช่วงคลองประปาจำนวน 150,000 คัน/วัน ซึ่งสารตะกั่วในน้ำมันที่ถูกเผาผลาญจำนวน 10% ตกลงสู่คลองประปาสามเส้น และ 50% ของสารตะกั่วที่ตกลงคลองได้ละลายปนอยู่ในน้ำดิบ จะทำให้มีสารตะกั่วที่จะละลายในน้ำดิบเท่ากับ 0.001 มิลลิกรัม/ลิตร/วัน ซึ่งถ้าหากเกิดการสะสมของปริมาณตะกั่วในน้ำดิบถึง 0.05 มิลลิกรัม/ลิตร ซึ่งเท่ากับมาตรฐานของสารตะกั่วในน้ำดื่ม แสดงว่าโรงกรองน้ำสามเส้นต้องหยุดผลิตและจ่ายน้ำเป็นเวลาถึง 50 วัน ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้เป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ การทางพิเศษ ๔ ยังได้กล่าวอีกว่า สารตะกั่วในน้ำดิบในปัจจุบันเดิมประมาณ 0.007 มิลลิกรัม/ลิตร และภายหลังจากผ่านกระบวนการผลิตน้ำประปาของโรงกรองน้ำสามเส้นแล้ว ตรวจไม่พบปริมาณตะกั่วในน้ำประปาเลย อันแสดงว่าสารตะกั่วที่เกิดขึ้นแต่ละวันนั้น โรงกรองน้ำสามเส้นสามารถขจัดออกได้หมด

ประเด็นปัญหาเรื่องการสร้างทางด่วนขั้นที่สองนี้ มีตัวแปรอยู่ ๒ ประการ ที่ทั้งสองฝ่ายต้องการ เป็นฝ่ายที่เหนือกว่า ทั้งในด้านเหตุผลและการแย่งชิงมวลชน ตัวแปรทั้ง ๒ ประการนี้ คือ

1. การแย่งชิงเสาหลัก ในระยะแรก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ออกมาคัดค้านการ
สร้างทางด่วนต่อมา พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ชี้แจง
ว่า เป็นการสร้างขนานไปกับคลองไม่ใช่คร่อมคลอง ซึ่ง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้สัมภาษณ์
ว่าค่อนข้างเห็นด้วย

ประเด็นสำคัญคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นที่เคารพของประชาชน ถ้าคัดค้าน
คนส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มคัดค้าน ถ้าเห็นด้วยก็อาจพอใจประชาชนได้ในระดับหนึ่ง

2. การตั้งคณะกรรมการศึกษาร่วม พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร ได้ตั้งคณะกรรมการ
พิจารณาปัญหาทางด่วนคร่อมคลองประปา ในช่วง 3 กิโลเมตร ที่เป็นปัญหา โดยมี นายพิศาล
มุลศาสตร์สาร เป็นประธาน คณะกรรมการมีทั้งหมด 30 คน มาจากฝ่ายรัฐบาล ผู้คัดค้าน นัก
วิชาการที่เป็นกลางฝ่ายละ 10 คน อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้คัดค้านก็ไม่สนองเจตนารมณ์ของฝ่ายรัฐบาล
เห็นว่าฝ่ายเป็นกลางอาจไม่เป็นกลางจริง และเห็นว่าเป็นการเตะถ่วงประวิงเวลา ให้กระแส
คัดค้านอ่อนตัวลงไปเรื่อย ๆ

3. การลดสารตะกั่วในน้ำมันเบนซิน พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร ให้สัมภาษณ์ว่า
จะมีการเปลี่ยนสูตรน้ำมันใหม่ในปีหน้า โดยไม่ให้มีการผสมสารตะกั่วในน้ำมันเบนซิน

ความขัดแย้งภายในรัฐบาล

ความขัดแย้งภายในรัฐบาลที่เห็นได้ชัดในช่วงเดือนมีนาคม 2532 คือ ความขัดแย้ง
ระหว่างพรรคชาติไทยกับพรรคกิจสังคม ในเรื่องนโยบายต่างประเทศ ซึ่งพรรคกิจสังคมคุมงาน
ด้านนี้มานาน และพรรคกิจสังคมถือว่ากระทรวงต่างประเทศเป็นฐานใหญ่ของพรรค ในสมัยรัฐบาล
พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ นั้น พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา หัวหน้าพรรคกิจสังคมและรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการต่างประเทศ มีบทบาทเด่นในด้านนโยบายต่างประเทศมาก เพราะ พล.อ. เปรม
ติณสูลานนท์ ปล่อยให้ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ตัดสินใจอย่างเต็มที่

ต่อมาในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ พรรคกิจสังคม ยังได้คุมกระทรวง
การต่างประเทศอยู่ แต่ถูกลดบทบาทลงเพราะ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ลงมา
จัดการด้านนโยบายต่างประเทศเอง ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรู้สึกไม่พอใจขึ้นระหว่างพรรค
ชาติไทยกับพรรคกิจสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่าง พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ กับ พล.อ.อ.
สิทธิ เสวตศิลา

ความขัดแย้ง เริ่มชัดเจน เมื่อมีการตั้งคณะบุคคลขึ้นมา เป็นที่ปรึกษาด้านนโยบายของนายกรัฐมนตรี ซึ่งส่วนมากเป็นนักวิชาการหม่มสาย นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ เช่น ม.ร.ว.สุขุมพันธุ์ บริพัตร, นายพันธ์ศักดิ์ วิญญรัตน์, นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีความคิดเห็นที่แตกต่างกับ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา อย่างมาก ความขัดแย้งที่เห็นได้ชัด ได้แก่

1. ความขัดแย้งระหว่างทีมที่ปรึกษานายก ฯ กับ นายพงษ์ สารสิน รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม ในประเด็นกรรมการการจัดตั้งสำนักผู้แทนการค้า

2. กรณีในช่วงที่เกิดปัญหาการสู้รบด้านชายแดนไทย-ลาว ที่บ้านร่มเกล้า และปัญหาดังกล่าวยังหาข้อยุติไม่ได้ กระทรวงการต่างประเทศ แสดงท่าทีเชิงก้าวร้าวมาตลอดว่า หากกรณีพิพาทชายแดนยังไม่ได้รับการแก้ไข ประเทศไทยจะไม่ยอมขยายความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศลาวอย่างเด็ดขาด แต่ปรากฏว่า ในเวลาต่อมา พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ กลับเดินทางไปเยือนประเทศลาว ซึ่งเรื่องนี้สร้างความไม่พอใจให้แก่ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา เป็นอย่างมาก

3. พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ประกาศนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า ทำให้ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา ต้องเดินทางไปเยือนเวียดนามเร็วกว่ากำหนด ทั้งที่ก่อนหน้านี้เคยมีท่าทีเชิงก้าวร้าวมาก่อน

4. การมาเยือนไทยของ นายฮุน เซ็น นายกรัฐมนตรีกัมพูชา ในรัฐบาลเฮง สัมริน ที่มีเวียดนามให้การสนับสนุนอยู่ มาเยือนตามคำเชิญของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ แม้จะเป็นการเชิญอย่างไม่เป็นทางการก็ตาม แต่ก็สร้างความไม่พอใจให้แก่ฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งกระทรวงไม่เคยทราบล่วงหน้ามาก่อน เรื่องนี้พรรคกิจสังคมถือว่า เป็นการฉกฉวยโอกาสชิงเกมตัดคะแนนกัน เพราะนโยบายต่างประเทศเกี่ยวกับปัญหากัมพูชาที่ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา ดำเนินการมาร่วม 10 ปีนั้น กำลังใกล้จะบรรลุเป้าหมายอยู่แล้ว

5. กรณีที่ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เข้าพบประธานาธิบดี จอร์จ บุช แห่งสหรัฐอเมริกา พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ สามารถบรรลุการเจรจาให้มีการต่อโทรศัพท์สายตรง หรือฮอตไลน์ จากทำเนียบขาวถึงทำเนียบรัฐบาลไทย ซึ่ง พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา ไม่รับรู้เรื่องนี้

จากกรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ มรว.ดิศฤทธิ์ ปราโมช ได้ออกมาแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ในขณะนี้ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างกระทรวงต่างประเทศกับฝ่ายที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี และได้เสนอทางออกให้ 2 ประการ คือ

1. ให้ พล.อ.อ.สิทธิ เศวตศิลา ลาออกหรือนำพรรคกิจสังคมออกจากการร่วมรัฐบาล
2. ให้ปรับคณะรัฐมนตรี โดยที่พรรคกิจสังคมยังร่วมรัฐบาลอยู่แต่สลับตำแหน่งกัน โดยพรรคกิจสังคมอาจจะคืนกระทรวงการต่างประเทศให้พรรคชาติไทยไป แล้วกระทรวงใหญ่บาง

กระทรวง เช่น กระทรวงอุตสาหกรรม หรือกระทรวงการต่างประเทศยังคงอยู่กับพรรคกิจสังคม แต่ให้สลับตำแหน่งกัน เช่น ให้ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ขึ้นไปเป็นรองนายกรัฐมนตรีแทนที่ นาย พงษ์ สารสิน และให้ นายพงษ์ สารสิน มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

พระราชกำหนดยกเลิกสัมปทานป่าไม้

จากเหตุการณ์ได้กฏากรรมอุทกภัยที่ภาคใต้ ทำให้รัฐบาลประกาศใช้พระราชกำหนด ยกเลิกสัมปทานป่าไม้ทั่วประเทศ และรัฐบาลต้องนำพระราชกำหนดฉบับนี้ เข้าขอความเห็นชอบจาก สภาผู้แทนราษฎร ในการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่จะมิขึ้นในวันที่ 4 พฤษภาคม 2532 นี้

สาระสำคัญของการ "ปิดป่า" คือ ให้หยุดการทำไม้โดยวิธีให้สัมปทานไว้ก่อน เพราะ การทำไม้สัมปทานไม่เป็นไปตามหลักวิชา และกฎระเบียบที่วางไว้ คือผู้รับสัมปทานทำผิดเงื่อนไข ทำให้ป่าไม้มีจำนวนน้อยลงทุกที จนทำให้เกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา รวมทั้งได้กฏากรรมอุทกภัย ที่ภาคใต้ จึงทำให้รัฐบาลประกาศปิดป่าสัมปทานเสีย

การยกเลิกสัมปทานป่าไม้นี้ ทำให้กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ และกลุ่มผู้รับสัมปทานสูญเสีย ประโยชน์ จึงมีการวิ่งเต้นกัน เพื่อให้พระราชกำหนดฉบับนี้ ไม่ผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎร

ความขัดแย้งเรื่องการจัดปลัดกรุงเทพมหานคร

ในช่วงปลายเดือนเมษายน 2532 มีความขัดแย้งเรื่องการจัดตั้งผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่ง ปลัด กทม. เกิดขึ้น และมีที่ท่าว่าจะยืดเยื้อไปอีกนาน

ชนวนความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อ ร.ต. เสมอใจ พุ่มพวง ผู้ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นอดีตปลัด กรุงเทพมหานคร มีปัญหาในเรื่องครวั้งหน้า จนต้องออกจากตำแหน่ง ดังนั้น ผู้ว่า ฯ จำลอง ศรีเมือง จึงเสนอแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานครขึ้น โดยอ้างถึงพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 มาตรา 28 ระบุว่า การแต่งตั้งข้าราชการกรุงเทพมหานคร ระดับ 10 และ 11 นั้น ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่เหมาะสมต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในรอบแรกนี้ผู้ว่า ฯ จำลอง จึงเสนอชื่อ ร.ต. ศรีสิทธิ์ วาสิกศิริ รอง ปลัดกรุงเทพมหานครและรักษาการปลัดกรุงเทพมหานคร ว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด ส่วน พล.ต.อ. ประมาณ อติเรกสาร ซึ่งมีหน้าที่เพียงเสนอเรื่องต่อไปยังคณะรัฐมนตรี กลับไม่พอใจ โดยอ้างว่า

นายฮ้าง พัฒนรัฐ ที่ปรึกษากรุงเทพมหานคร มีความเหมาะสมที่สุด ด้วยเหตุผลคือ อาวุโสที่สุด และเป็นคนเดียวที่เป็นข้าราชการระดับ 11 นอกนั้นเป็นราชการระดับ 10 ทั้งหมด จึงส่งเรื่องกลับมายังกรุงเทพมหานคร ให้เสนอชื่อข้าราชการกรุงเทพมหานคร ผู้ใดที่ยังหลงเหลืออยู่ในระดับเดียวกัน หรือสูงกว่า ร.ต.ศรีสิทธิ์ วาสิกศิริ ซึ่งทางผู้ว่าฯ จำลอง ศรีเมือง จึงทำบัญชีรายชื่อข้าราชการกรุงเทพมหานคร ระดับ 10 และ 11 รวมทั้งสิ้น 19 คน พร้อมทั้งยืนยันเช่นเดิมว่าผู้ที่เหมาะสมคือ ร.ต.ศรีสิทธิ์ วาสิกศิริ นั่นเอง

ต่อมา นายศรีสิทธิ์ ได้ขอลงตัวออก แต่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก็ยืนยันไม่เอา นายฮ้าง พัฒนรัฐ อีก โดยได้เสนอชื่อ นายตรี ภาภูตานนท์ ขึ้นเป็นปลัดกรุงเทพมหานคร แทน นายศรีสิทธิ์ วาสิกศิริ ในขณะที่เดียวกันทางมหาดไทยก็ปฏิเสธ นายตรี ภาภูตานนท์ และยืนยันว่า จะต้องเป็น นายฮ้าง พัฒนรัฐ เท่านั้น ซึ่งทางกรุงเทพมหานคร เห็นว่า นายฮ้าง มีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสม คือ เคยถูกตั้งกรรมการสอบสวนถึง 2 เรื่อง คือ การทุจริตก่อสร้างถนน และการซื้อสมุดดินสอแจกนักเรียนในกรุงเทพมหานคร

ความขัดแย้งในเรื่องการเสนอชื่อผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งปลัดกรุงเทพมหานคร นี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่าง พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร กับ พล.ต.อ.ประमाण อธิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวนี้ยังดำเนินต่อไปเป็นระยะเวลาาน นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญต่อไป

การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

วาระการบริหารกรุงเทพมหานคร ในตำแหน่งผู้ว่าราชการของ พล.ต.จำลอง ศรีเมืองครบ 4 ปีแล้วในวันที่ 13 พฤศจิกายนนี้ ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 กำหนดให้เลือกตั้งใหม่ภายใน 60 วัน ซึ่งรัฐบาลก็ประกาศพระราชกฤษฎีกาออกมาแล้วให้เลือกตั้งวันอาทิตย์ที่ 7 มกราคม 2533

ในช่วงปลายเดือนพฤศจิกายน 2532 จึงเป็นช่วงที่พรรคการเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในฐานะที่จะส่งสมาชิกลงชิงเก้าอี้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (กทม.) ต่างก็ประกาศตัวผู้สมัครพร้อมด้วยทีมรองผู้ว่าราชการ กทม. 4 คน ก่อนถึงกำหนดวันเปิดรับสมัคร (20-24 พ.ย.) เพียงแต่ช่วงเวลาประกาศตัวต่างกันอยู่บ้าง

พรรคแรกที่พร้อมประกาศตัว คือ พรรคมวลชน โดยส่ง นายนิยม ปุราดำ เลขานุการ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ตามด้วยพรรคประชากรไทย ส่ง นายเดโช ส่วนามนท์ และพรรคสุดท้าย คือ พรรคประชาธิปไตย ส่งนายประวิทย์ รุจิรวงศ์ สำหรับผู้สมัครอิสระที่ประกาศตัวจะลงสนามการเลือกตั้งคือ ร.ต.ท. เขาวรินทร์ ลัทธศักดิ์ศิริ

สำหรับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง นั้นในช่วงแรกยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะลงสนามอีกหรือไม่ สาเหตุที่ยังเปิดเผยทำที่แน่ชัดออกไปไม่ได้เพราะยังไม่รู้สถานการณ์ทางการเมืองจะเป็นอย่างไร เนื่องจากมีข่าวไม่สู้ดีออกมาอยู่เรื่อย ๆ ว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐบาลจะปลดผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เพื่อตัดสิทธิ์ไม่ให้ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ลงสมัคร 10 ปี ดังนั้นต้องให้ผ่านวันที่ 13 พฤศจิกายนซึ่งเป็นวันสุดท้ายของการดำรงตำแหน่งไปก่อนถึงค่อยพิจารณา อย่างไรก็ตามมีผู้ที่อยู่ในข่ายพร้อมลงสมัครแล้วเหลือ 2 คนจากเดิม 6 คน รวม พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ด้วยเป็น 3 คน

ในที่สุดแล้ว พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก็ลงสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเสียงส่วนใหญ่ คาดว่า พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จะได้รับเลือกเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครอีก

ปี พ.ศ. 2533 รัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้บริหารประเทศมาเป็นระยะเวลา 1 ปีกับ 4 เดือน มีพรรคการเมืองใหญ่ที่เป็นแกนหลักในรัฐบาลผสม คือ พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย ซึ่งพยายามหักเหลี่ยมเข็มนาฬิกาทางการเมืองเพราะว่าแต่ละพรรคล้วนเป็นคู่แข่งที่สำคัญทางการเมือง

ผลกระทบจากการที่ นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี เพราะไม่พอใจในการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีที่แต่งตั้ง นายธำรง พัฒมรัฐ เป็นปลัดกรุงเทพมหานคร โดยล้มล้างมติคณะรัฐมนตรีเดิมที่ให้รอผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนใหม่ก่อนแล้วจึงแต่งตั้งปลัดกรุงเทพมหานคร นั้นเป็นผลให้นักวิชาการ นักกฎหมาย จำนวน 234 คน ล่ารายชื่อยื่นเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ให้ทบทวนมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่มีความชอบธรรมและขัดหลักนิติธรรม ซึ่งนายกรัฐมนตรีได้หาทางออกโดยการส่งเรื่องให้กฤษฎีกาตีความ สำหรับกรณี นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปไตย ลาออกนั้น ในที่ประชุมใหญ่ของพรรคประชาธิปไตยสามารถตกลงกันได้ โดยมีมติให้ร่วมรัฐบาลต่อไปโดยปรับ นายชวน หลีกภัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นรองนายกรัฐมนตรี ให้ นายมารุต บุณนาท เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขแทน

ส่วนกรณี นายธำรง พัฒมรัฐ ได้ขอลองตัวจากตำแหน่งปลัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งแท้จริงแล้ว การถอนตัวของ นายธำรง พัฒมรัฐ นั้น ได้รับการร้องขอจากผู้ใหญ่ในรัฐบาล ที่ได้รับแนวคิด

มาจากที่ปรึกษาบ้านพิษณุโลก เพื่อให้สามารถลี้ภัยปัญหาไปในทางที่ดีขึ้น และที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2533 ได้มีมติให้ยกเลิกมติแต่งตั้ง นายธำรง พัฒนรัฐ เป็นปลัดกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2532 เนื่องจาก พล.ต.อ. ประमाण อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รายงานเสนอคณะรัฐมนตรีว่า นายธำรง พัฒนรัฐ ได้ทำหนังสือถึงกระทรวงมหาดไทย แสดงความจำนงขอกองตัวไม่ยอมรับตำแหน่งปลัดกรุงเทพมหานคร คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้ยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวเสีย

ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จำนวน 16 คน และผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร จำนวน 262 คน จากผู้สมัครอิสระและพรรคการเมืองต่าง ๆ ดังนี้

ผู้สมัครจากพรรคการเมือง จำนวน 4 คน คือ

พรรคพลังธรรม ผู้สมัคร พล.ต.จำลอง ศรีเมือง

พรรคประชากรไทย ผู้สมัคร นายเดโช ส่วนานนท์

พรรคประชาธิปไตย ผู้สมัคร นายประวิทย์ รุจิรวงศ์

พรรคมวลชน ผู้สมัคร นายนิยม ปุราดำ

ผู้สมัครอิสระ จำนวน 12 คน คือ

ร.ต.ท. เชาวริน ลัทธศักดิ์ศิริ

พ.ต.ต. อนันต์ เสนาพันธ์ เป็นต้น

ปรากฏว่าในวันที่ 7 มกราคม 2533 ซึ่งเป็นวันเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 1,147,536 คน จากผู้มีสิทธิ 3,201,188 คน คิดเป็นร้อยละ 35.85

จากผลการนับคะแนน พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ผู้สมัครหมายเลข 5 ได้คะแนน 703,671 คะแนน ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ติดตามมาด้วย นายเดโช ส่วนานนท์ (283,777 คะแนน), นายประวิทย์ รุจิรวงศ์ (60,947 คะแนน), นายนิยม ปุราดำ (25,729 คะแนน) สรุปได้ว่า ชาวกรุงเทพมหานคร เลือก พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เพราะผลงานเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่ทุ่มเงินค่าใช้จ่ายในการหาเสียง ไม่มีการซื้อเสียง อันส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือศรัทธาในรัฐบาลเพราะเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนมีความเชื่อว่า ได้รับเลือกตั้งมาจากการทุ่มเงินในการซื้อเสียง เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง

ภายหลังการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เสรีจัสตินลง ซึ่ง พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ได้รับการเลือกตั้งให้กลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง ก็เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรัฐบาล เนื่องจากความขัดแย้งระหว่าง พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กับ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในการเสนอขอแต่งตั้ง นายตรี ภาณุตานนท์ เป็นปลัด กทม. เป็นเหตุให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี นำรายชื่อกฎาบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ให้ นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย โดย พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2533 ในการปรับตำแหน่งรัฐมนตรีในสังกัดพรรคชาติไทยครั้งนี้ ได้มีความเคลื่อนไหวจาก ส.ส. พรรคชาติไทย บางส่วนที่สนับสนุน พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร แต่อย่างไรก็ตาม พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ สามารถเคลียร์ปัญหาดังกล่าวกับ พล.ต.อ.ประมาท อติเรกสาร ได้ จึงไม่เกิดความแตกแยกภายในพรรคแต่อย่างใด

การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

กรณีที่ พล.ต.ท.ประทีป สันติประภพ ได้สั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจชุดเฉพาะกิจ จับกุมคนงานกว่า 100 คน ของบริษัท ส่วนป่ากิตติ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของ เกษตรรุ่งเรือง พืชผล ที่บริเวณป่าสงวนแห่งชาติ แควระบม สียัด ต.ทุ่งพระยา อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งมี นายกิตติ ดำเนินชาญวนิชย์ เป็นเจ้าของ บ.เกษตรรุ่งเรือง พืชผล (ส่วนหัวเข็ง) เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง

การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน บริเวณทุ่งพระยา ของ บ. ส่วนป่ากิตติ ซึ่งได้ขอรับสัมปทานปลูกป่ายูคาลิปตัสจากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นการบุกรุกพื้นที่บริเวณป่าสงวนกว่า 40,000 ไร่ ซึ่งบริษัท ฯ ได้ขอเข้าพื้นที่จากกรมป่าไม้ 40 แปลง แปลงละ 20,000 ไร่ และเพิ่งได้รับอนุมัติไปเพียง 1,833 ไร่ การดำเนินการแผ้วถางป่า เพื่อปลูกป่ายูคาลิปตัส ก่อนที่จะได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ น่าเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากการที่ นายกิตติ เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งยังเป็นผู้มีความสัมพันธ์

แนบแนมกับ นายชวน หลีกภัย เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ช่วงปี 2524
 ดังนั้นการที่ พล.ต.ท. ประทิน สันตประภพ เข้าดำเนินการตามกฎหมายในเรื่องดังกล่าว
 ย่อมส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ต่อพรรคประชาธิปัตย์ที่ว่ามีส่วนรู้เห็นและมีผลประโยชน์กับ บริษัท ส่วน
 ป่ากิติ จำกัด ในการบุกรุกป่าสงวน ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศชาติ และทำให้กระทบ
 กระเทือนถึงเสถียรภาพของรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งอาจจะต้องแก้ปัญหา โดยการ
 ปรับพรรคประชาธิปัตย์ออกจากพรรคร่วมรัฐบาล

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ อนุมัติผ่อนผันนำเข้าตู้ม้า

กรณีข้อหาที่เกิดจาก นายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้
 ปฏิบัติหน้าที่แทน นายสุบิน บินขยัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในระหว่างการเดินทางไป
 ประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจที่ประเทศมาเลเซีย เช่น อนุมัติผ่อนผันการนำเข้าตู้ม้าและชิ้นส่วนประกอบ
 โดย บ.ราตรีสโมสร ขอนำเข้าตู้ม้าไฟฟ้า จำนวน 14 เครื่อง และ บ.ดิศตروفเวอรี่เทคนิค
 (ประเทศไทย) ขอนำเข้า พืชบอร์ด ซึ่งเป็นชิ้นส่วนประกอบสำคัญของตู้ม้า ซึ่งการอนุมัติผ่อนผันให้
 นำเข้าตามพระราชกฤษฎีกการ กำหนดไว้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์มอบหมายให้
 กระทำการแทน หรือเป็นผู้อนุมัติให้นำเข้า ดังนั้นการกระทำของ นายภิญญา ช่วยปลอด จึงสื่อให้
 เห็นถึงเจตนาไปในทางที่ไม่สุจริต ทำให้ภาพพจน์ของ นายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีช่วยว่าการ
 กระทรวงพาณิชย์ จากพรรคกิจสังคม ถูกมองไปในแง่การคอร์รัปชันเหมือนพรรคประชาธิปัตย์

ตรวจสอบทรัพย์สินนักการเมือง

นายปรีชา สุวรรณทัต ประธานอนุกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการป้องกัน
 และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ได้เปิดเผยว่า คณะกรรมการ ฯ ได้
 พิจารณาข้อกล่าวหาว่า นายประมวล สภาวสุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ร่ำรวยผิดปกติ
 ของ นายดุสิต โสภิตชา ส.ส. จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดพรรคเอกภาพ และที่ประชุมมีมติให้รับ
 เรื่องไว้พิจารณา เพราะมีข้อมูลเบื้องต้นเพียงพอที่คณะกรรมการ ฯ สอบสวนรับเรื่องไว้ดำเนินการ
 ต่อไป ซึ่งขั้นตอนดำเนินการตามกฎหมาย ได้นำเอาข้อชี้แจงบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของรัฐมนตรี
 ที่แจ้งไว้มาพิจารณา ปรากฏว่า นายประมวล ได้ยื่นข้อชี้แจงตั้งแต่ครั้งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงอุตสาหกรรม ในปี 2529 แต่ในช่วงที่เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายประมวล ยังไม่ได้ยื่นบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินแต่อย่างใด ซึ่ง นายประมวล ได้ออกมาแก้ข่าวว่าไม่เป็นความจริง ซึ่งตนเองมีฐานะร่ำรวยอยู่แล้ว แต่แหล่งข่าวแจ้งว่า พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับข้อมูลใหม่เกี่ยวกับ นายประมวล สภาวสุ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ว่าได้มีนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม ได้ทำเงินตกหนายนับพันล้าน ทำให้ ส.ส. ในพรรคชาติไทยเคลื่อนไหว ให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ปรับ นายประมวล สภาวสุ ออกจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ภายใต้งบไข ร่ำรวยผิดปกติ ตามที่ นายคสุติ โสภิตชา ฝ่ายค้านเสนอ ปปป. ให้ตรวจสอบ

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เข้าร่วมรัฐบาล

ในวันที่ 27 มีนาคม 2533 พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ผบ.ทบ. และรักษาการ ผบ.สส. ได้ลาออกจากราชการและเข้าร่วมรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยรับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ตามคำเชิญของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี และ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้ชักชวนเพื่อนร่วมรุ่นมาร่วมงานการเมืองด้วย คือ พล.อ.จรรยา วงศ์สายัณห์ เป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และ พล.อ.พัฒน์ อัดนิบุตร เป็นรองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เพื่อกลั่นกรองงานการเมืองให้กับ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ

การที่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ตัดสินใจร่วมรัฐบาล ทำให้ภาวะทางการเมืองของรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ มีเสถียรภาพขึ้น เพราะ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ สามารถประสานงานกับฝ่ายกองทัพบกซึ่งมี พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผบ.ทบ. และ พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์ ผบ.สส.

สำหรับความเคลื่อนไหวในพรรคกิจสังคม ภายหลังจากที่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ภายใต้อำนาจพรรคกิจสังคมได้มีความพยายามที่จะผลักดันให้มีการเปลี่ยนตัวหัวหน้าพรรคกิจสังคม โดยอ้างเหตุผลว่า การดำเนินนโยบายทางด้านต่างประเทศของ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศขัดแย้งกับ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ซึ่ง พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช มีส่วนให้การสนับสนุน นายมนตรี พงษ์พานิช เลขาธิการพรรคกิจสังคม ขึ้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมแทน พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา พร้อมทั้งมีการปรับรัฐมนตรีบางคนออก

การ เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร

ใกล้วันเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยประชุมสามัญประจำปี 2533 สมัยที่ 2 ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2533 ทางด้านฝ่ายค้าน ซึ่งมีพรรคเอกภาพเป็นแกนนำพร้อมด้วยพรรคประชาธิปัตย์ และพรรคพลังประชาชนไทย ได้เตรียมความพร้อมในการอภิปรายรัฐบาล ซึ่ง นายปิยะณัฐ วัชรามารณ์ รองหัวหน้าพรรคเอกภาพ มีความเห็นว่า ควรจะเปิดอภิปรายรัฐบาลทั้งคณะ โดยให้เหตุผลว่า

1. เมื่อคราวเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี 4 คน เมื่อปี 2532 ฝ่ายค้านได้นำหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการทุจริตของรัฐมนตรีบางคน แต่ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีไม่ดำเนินการใด ๆ ซึ่งถือว่าพฤติกรรมเช่นนี้ไม่อาจไว้วางใจให้บริหารประเทศต่อไปได้

2. รัฐบาลได้บริหารประเทศมาประมาณ 2 ปีเต็ม ในเดือนพฤษภาคม รัฐบาลไม่สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความล้มเหลว บกพร่องในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น กรณีส่วนป่ากิตติ บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายกรัฐมนตรี เนื่องจาก นายกิตติ ดำเนินชาญวิทย์ เคยเป็นที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีและยังเป็นวุฒิสมาชิก

สำหรับพรรคประชาธิปัตย์ นั้นเห็นว่า หากเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลแล้ว จะทำให้ ส.ส. ฝ่ายรัฐบาลบางส่วนหันมาร่วมมือกับฝ่ายค้าน เพื่อกำจัดรัฐมนตรีบางคน ที่ตนไม่เห็นด้วย การลงมติดังกล่าวย่อมอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีบางคน

แม้ว่า นายสมิคร สุนทรเวช จะเสนอให้ยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเกือบทุกคน ยกเว้น พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยอ้างว่าเพื่อนานของฝ่ายค้านจะบรรลุเป้าหมายมากขึ้น เพราะโอกาสที่การอภิปรายจะยืดเยื้อก็มีมาก แต่ถ้าหากเป็นการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ ก็จะลงมติเพียงหนึ่งเดียว ฝ่ายรัฐบาลก็จะรวมตัวกันคิด ใช้เสียงข้างมากสนับสนุน ฝ่ายค้านก็คงไม่ได้อะไรมากนัก หากเว้นนายกรัฐมนตรีแต่อภิปรายรัฐมนตรีทุกคน ก็จะต้องใช้เวลาในการอภิปรายนาน โอกาสที่ฝ่ายรัฐบาลจะเพลี่ยงพล้ำเพราะการลงมติไม่ไว้วางใจของ ส.ส. พรรคร่วมรัฐบาลก็มีสูงยิ่ง ในขณะที่พรรคเอกภาพเห็นว่าควรอภิปรายทั้งคณะน่าจะ เกิดความชอบธรรมทางการเมืองมากกว่า และน่าจะ เป็นภาพพจน์ที่ดีของฝ่ายค้าน ในการทำงานการเมือง ในสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า แต่ในท้ายที่สุด กลุ่มพรรคฝ่ายค้านก็มีข้อตกลงไปในแนวเดียวกันว่า พรรคฝ่ายค้านจะดำเนินการในช่วงเดือนแรกของสมัยประชุมนี้ (วันที่ 1 พฤษภาคม 2533) คือ การยื่นญัตติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ แม้ว่า นายสมิคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ มีความเห็นว่า ควรอภิปราย

รัฐมนตรีทุกคน เว้นแต่ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เพื่อผลทางการเมือง หากแต่พรรคเอกภาพ (62) พรรคปวงชนชาวไทย (17) และพรรคพลังธรรม (14) มีมติชัดเจนในการเปิดอภิปราย ฝ่ายรัฐบาลทั้งคณะ เพื่อผลในการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ ดังนั้น นายสมิตร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค ประชากรไทย จึงจำต้องดำเนินตามเสียงส่วนใหญ่ของฝ่ายค้าน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ในการ เปิดอภิปรายรัฐบาล

การถ่ายทอดเสียงการประชุมสภา

การประชุมสภาผู้แทนราษฎร เริ่มเปิดประชุมวันแรกในวันที่ 3 พฤษภาคม 2533 โดย คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้สั่งให้มีการถ่ายทอดเสียงการประชุมสภา ฯ ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในฐานะรัฐมนตรีที่กำกับดูแลกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งได้สั่งการให้มีการถ่ายทอดเสียงการประชุมสภาทุกครั้ง แต่ครั้งพอเสร็จการประชุมสภา ครั้งแรก ก็ปรากฏว่ารัฐมนตรีหลายคนได้ตำหนิในการถ่ายทอดดังกล่าว ที่ไม่นำเข้าปรึกษาคณะ รัฐมนตรีและ เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีระงับคำสั่งดังกล่าว แต่ในท้ายที่สุด นายกรัฐมนตรีก็มีคำสั่งให้ระงับการถ่ายทอดเสียงการประชุมสภาแต่อย่างใด

ความขัดแย้งของนักการเมืองร่วมรัฐบาล

เหตุการณ์ที่สร้างความตึงเครียดให้กับรัฐบาล ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทาง การเมือง คือ การลาออกจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ โดยได้ยื่นใบลาออกต่อ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ซึ่งมีผลในวันจันทร์ที่ 11 มิถุนายน 2533 อันเป็นผลทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ อยู่ในสภาพที่ไม่ราบรื่น สำหรับสาเหตุในการลาออกของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ในครั้งนี้ เนื่องมาจาก ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้โต้ข้อกล่าวหาของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ในการปราบคอร์รัปชัน ที่จะให้ตัดหัวนักการเมืองที่คอร์รัปชัน 7 ชั่วโมง โดย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ได้กล่าวพาดพิงถึง คุณหญิงพันเครือ ยงใจยุทธ ว่าเป็นตุ๊กตองเคลี่ยนที่ เหตุที่เกิดดังกล่าวอยู่ระหว่างที่ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี ให้ เดินทางไปสังเกตการณ์การเจรจาระหว่างเขมร 4 ฝ่าย ที่ประเทศญี่ปุ่น จนกระทั่งเมื่อ พล.อ.

ชวลิต ยงใจยุทธ เดินทางกลับจากไปราชการต่างประเทศก็ตัดสินใจยื่นใบลาออก ซึ่งได้สร้างแรงกดดันให้กับ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ก่อนที่จะเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา สำหรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งว่างลง เนื่องจากการลาออกของ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง

การเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล

ในระหว่างที่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พรรคฝ่ายค้านรวม 6 พรรค คือ พรรคเอกภาพ (62) พรรคประชาธิปัตย์ (31) พรรคปวงชนชาวไทย (17) พรรคพลังธรรม (14) พรรคเสรีนิยม (3) พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย (1) ได้ร่วมกันเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะ โดยยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 28 มิถุนายน 2533 ซึ่งประธานสภาผู้แทนราษฎรจะได้นำเข้าบรรจุระเบียบวาระการประชุมต่อไป

ประเด็นที่ฝ่ายค้านยกขึ้นมาเป็นเหตุไม่ไว้วางใจรัฐบาล สรุปได้ 4 ปัญหาด้วยกันคือ

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจและการคลัง
2. ปัญหาด้านการเมืองทั้งภายในและต่างประเทศ
3. ปัญหาความไม่มั่นคงทั้งภายในราชอาณาจักรและบริเวณพรมแดนของประเทศ และ
4. ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งฝ่ายค้านเห็นว่า ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวเกิดขึ้น เพราะความล้มเหลวในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล หรือการปฏิบัติงานไม่ได้เป็นไปตามนโยบายที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรีประกอบด้วยบุคคลที่ขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการหน้าที่ การปฏิบัติที่ผ่านมาจึงไร้ประสิทธิภาพ รัฐมนตรีส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทุจริตฉ้อโกง มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากการใช้อำนาจหน้าที่ หากยังให้รัฐบาลบริหารงานต่อไป ปัญหาของชาติจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น ยากที่จะได้รับการแก้ไขจนเกิดความเสียหายต่อระบอบประชาธิปไตย และประเทศชาติ

การประชุมสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะของพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่วันที่ 18 กรกฎาคม และสิ้นสุดวันที่ 20 กรกฎาคม 2533 ใช้ระยะเวลาถึง 3 วัน และมีการถ่ายทอดสดการประชุมสภาผู้แทนราษฎรทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 9 มาโดยตลอด ในการประชุมครั้งนี้ ส.ส. ฝ่ายค้าน ได้อภิปรายคณะรัฐมนตรีกัน

อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงมหาดไทยซึ่งมี นายพินิจ จันทรสุรินทร์ เป็นหัวหน้าทีม แต่เป้าหมายสำคัญจะไปตกอยู่ที่พรรคประชาธิปัตย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ เลขาธิการพรรค และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งถูกฝ่ายค้านอภิปรายถล่มรวม ทั้งสิ้น 17 คน และในเรื่องการออกเอกสารสิทธิ์ที่ดิน การใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเบียดบังผลประโยชน์ของรัฐ การออกกรรมสิทธิ์ในที่ดินป่าสงวนมาเป็นของตนเอง และพรรคพวก, การนำพรรคพวกเข้าไปบริหารงานใน อตก., ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า, พรรคกิจสังคมกับการเรียกร้องเงิน 20 ล้านบาท จากการส่งออกโคเวตาเสื้อผ้า ซึ่งฝ่ายค้านระบุว่า รัฐมนตรีสุนัน ปิ่นชัย ร่วมรู้เห็นเป็นใจ รัฐมนตรีสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย กับกรณีอื่น สืบเนื่องจากบั้งแก๊ส บ่อบาดาล ฝ่ายหินทิ้ง และถนนควายเดิน สายโนนสาทร-บ้านหนองปลาเผ่า พรรคเอกภาพ พุ่งเป้าไปที่กระทรวงหลัก เช่น มหาดไทย พาณิชย คมนาคม สำนักนายกรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี ในส่วนพรรคประชาธิปัตย์ นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไทย ไม่มุ่งเน้นที่ตัวนายกรัฐมนตรีเลย แต่พุ่งเป้าไปที่พรรคประชาธิปัตย์ กิจสังคม พรรคพลังชนชาวไทย ทั้งหัวหน้าพรรคและสมาชิกพรรค ต่างก็พุ่งเป้าโจมตีไปที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กระทรวงศึกษาธิการ โดยไม่มีใครแตะต้องนายกรัฐมนตรีเลย การลงมติในวันสุดท้าย ทั้ง 2 พรรคต่างมานั่งอยู่ในห้องประชุมโดยพร้อมหน้ากัน ยิ่งทำให้ไม่สามารถรอดพ้นข้อกล่าวหาที่ว่า "เตรียมตัวร่วมรัฐบาล" ได้

ในคืนวันสุดท้ายของการอภิปรายไม่ไว้วางใจ เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎร นายปัญญา เกสรทอง ไม่สามารถใช้อำนาจประธานสภาผู้แทนราษฎร สั่งการต่อสมาชิก คือ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ถอนคำพูดที่กล่าวหาว่า นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เลขาธิการพรรคเอกภาพ โกงภาษี โดยพรรคเอกภาพ ได้ประท้วงต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร จนเป็นต้นเหตุให้เกิดการวอล์คเอาท์ของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ซึ่งมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำ ออกจากห้องประชุม หลังจากนั้นได้ยื่นข้อเสนอเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ดำเนินการ ถ้าสั่งการให้ ร.ต.อ. เฉลิม ถอนคำพูดไม่ได้ ก็ต้องห้ามเข้าห้องประชุม

แม้จะมีตัวแทนจากฝ่ายรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็น นายบุญเฮื้อ ประเสริฐสุวรรณ ในฐานะวิป มาเจรจาชอรั้ง เพื่อให้กลุ่มพรรคฝ่ายค้านเข้าประชุมหรือการยินยอมของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง โดยให้ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เปิดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนว่า ข้อความและข้อกล่าวหาของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุงนั้น ไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด เหล่านี้ก็ไม่ทำให้เกิดการตกลงกันได้ ยิ่งไปกว่านั้น การให้สัมภาษณ์ในเชิงท้าทายของ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับตัวของ

ผู้นำพรรคเอกภาพนั้น ยิ่งทำให้การเจรจาดกกลางกันเป็นไปได้ยาก การกล่าวหาของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง ฝ่ายฝั่งข้อบังคับ ชักฟอกกลับมา นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เรือโก่งกาศแล้ว ไม่ยอมถอนคำพูด ฝ่ายค้านจึงได้วอล์คเอาต์ออกจากห้องประชุม ในขณะที่การอภิปรายยังดำเนินอยู่แบบไม่สนใจฝ่ายค้าน และในที่สุดเมื่อรัฐมนตรีและนายกรัฐมนตรีชี้แจงเสร็จ ฝ่ายรัฐบาลก็ได้ปิดการอภิปราย พร้อมนัดลงมติในวันรุ่งขึ้น (21) ปรากฏว่า รัฐบาลก็ชนะอย่างท่วมท้น ด้วยคะแนนเสียง 220 ต่อ 38 เสียง โดยที่ฝ่ายค้านนั้นเป็นเสียงของปวงชนชาวไทยและพรรคประชาธิปัตย์ที่เข้าร่วมลงมติไม่ได้ วางใจรัฐบาลทั้งคณะ และภายหลังจากเสร็จสิ้นการนับคะแนน นายกรัฐมนตรี ยังได้มายกมือไหว้ขอบคุณฝ่ายค้าน

หลังจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลทั้งคณะของกลุ่มพรรคฝ่ายค้านสิ้นสุดลง นายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ถูกพรรคกิจสังคม พิจารณา กรณีการใช้อำนาจ แก่กฎกระทรวง เพื่อให้มีการตั้งบิ๊มแก๊ส การใช้อำนาจโดยมิชอบในการสร้างฝายหินทั้งที่ จ.ชัยภูมิ และกรณีงานควายเดิน สายโนนสาทร-หนองปลาเฒ่า ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นการใช้อำนาจในการหาผลประโยชน์ช่วยเหลือพรรคพวกพี่น้อง พรรคกิจสังคมจะมีการพิจารณาในเรื่องนี้วันที่ 15 สิงหาคม นี้ ขึ้นอยู่กับมติของที่ประชุม

ในที่สุดรัฐบาลปลด นายสันติ ชัยวิรัตนะ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สังกัด พรรคกิจสังคม และเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งที่ฝ่ายค้านอภิปรายแสดงความไม่ไว้วางใจออกจากตำแหน่ง โดยใช้อำนาจตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 156

เพราะก่อนที่จะมีการปลด นายสันติ ชัยวิรัตนะ ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงมหาดไทยนั้น นายสันติ ชัยวิรัตนะ ได้เปิดโปงเรื่องราวภายในของพรรคกิจสังคม ในทางที่ล้วนแต่เป็นความเสียหายแก่พรรคกิจสังคมทั้งสิ้นหลายเรื่องด้วยกัน เช่น การตั้งเป้าหมาย หาเงินเข้าพรรค การที่สมาชิกของพรรคซึ่งไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รุมรีดไถ เงินมาจาก รัฐมนตรีช่วยว่าการของพรรค ทำให้ ส.ส. พรรคชาติไทย แสดงความไม่พอใจ เคลื่อนไหวที่จะปรับให้พรรคกิจสังคมออกจากการร่วมรัฐบาลเพราะทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในพรรคร่วมรัฐบาล แต่ทางพรรคกิจสังคม ได้พยายามรักษาฐานะของพรรคไว้มิให้ตกต่ำ และพยายามจะกอบกู้ชื่อเสียงของพรรค

ในที่สุดคณะกรรมการบริหารของพรรคกิจสังคม ก็พร้อมใจกันลาออก และไปขอร้องให้ พล.ต.ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ให้กลับมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคชั่วคราว หรือรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าพรรค ไปจนอายุของสภาผู้แทนราษฎรชุดนี้จะครบวาระ

การตัดสินใจเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคมครั้งนี้ จึงเข้าใจกันว่า คงมิได้ทำไปเพื่อรักษาฐานะการเป็นพรรคร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคมเอาไว้ ในฐานะที่ท่านเป็นผู้ที่ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคชาติไทย มีความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง เจตนาของ พล.ต.ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ในการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม ถ้าหากมุ่งในแง่เพื่อรักษาภาพลักษณ์ของระบบรัฐสภาและระบบพรรคการเมืองเอาไว้ เพื่อนำระบอบการปกครองบ้านเมืองก้าวไปสู่จุดหมายความเป็นประชาธิปไตย

หลังจากการพิจารณาตัดสินขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีทั้งคณะของพรรคฝ่ายค้านเสร็จสิ้นลงแล้ว คาดหมายกันว่าจะมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี หรือเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีบางคนครั้งนี้ เนื่องมาจาก พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้เปิดเผยแก่ผู้สื่อข่าวหลังจากสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล 38 ต่อ 220 เสียว่า จะตั้งคณะทำงานชั้นชุดหนึ่ง โดยประกอบด้วยบุคคลที่เป็นกลางคือไม่ได้สังกัดพรรคการเมืองใด พิจารณาคำอภิปรายของฝ่ายค้านและคำชี้แจงของรัฐมนตรีแต่ละคน ว่ามีข้อสงสัยของเรื่องใดบ้าง ที่น่าเชื่อถือหรือมีหลักฐานและรัฐมนตรีไม่สามารถชี้แจงให้กระจ่างชัดบ้าง ทั้งนี้ เพื่อนำข้อบกพร่องเหล่านั้นมาพิจารณาแก้ไข

ปรับคณะรัฐมนตรี

พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้ปรึกษากับพรรคร่วมรัฐบาล เพื่อปรับปรุงคณะรัฐมนตรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2533 สำหรับรายชื่อคณะรัฐมนตรีชุด "ชาติชาย 2" ได้ตั้งพรรคปวงชนชาวไทย มี พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก หัวหน้าพรรคเข้าร่วมรัฐบาล และมอบตำแหน่งรัฐมนตรีให้ 3 ตำแหน่ง โดย พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เป็นรองนายกรัฐมนตรี เพียงตำแหน่งเดียว ส่วนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งกับกองทัพและพรรคร่วมรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จึงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อีกตำแหน่งหนึ่ง พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีของคณะรัฐมนตรีชุดเดิมเกือบทั้งหมด และมีการดึงบุคคลภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของประชาชน-พรรคการเมือง เข้ามาร่วมรัฐบาล ส่วน นายสันติ ชัยวิรัตน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย, นายภิญญา ช่วยปลอด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ และไม่สามารถแถลงข้อเท็จจริงใน

เรื่องการทุจริตคอร์รัปชันให้เคลียร์ได้ จึงถูกปรับออกไปด้วย ดังนั้น การปรับคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ มีรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง 11 คน และรัฐมนตรีที่ได้รับการแต่งตั้งใหม่ 9 คน จากการทำพรรคปวงชนชาวไทยเข้าร่วมรัฐบาลทำให้มีเสียงข้างมากถึง 246 เสียง จากจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 357 เสียง

ส่วน ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง และ ดร. ไตรรงค์ สุวรรณคีรี ซึ่งมีปัญหาความไม่พอใจจากกองทัพนั้น ได้ถูกปรับหน้าที่ใหม่ แต่ก็ยังไม่ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างรัฐบาลกับกองทัพดีขึ้น เนื่องจากกองทัพยังคงเห็นว่า นายกรัฐมนตรียังไม่ปฏิบัติตามสัญญาว่าจะไม่มี ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง และ นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี อยู่ร่วมรัฐบาล

พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ลาออก

เมื่อวันที่ 14 กันยายน พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคม ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว โดยได้มอบหมายให้ นายประสันท เพชรักษ์ เลขานุการส่วนตัวนำใบลาออกยื่นต่อนายบัญญัติ เกสรทอง ประธานสภาผู้แทนราษฎรที่รัฐสภา โดยระบุว่า "ผมขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป" นอกจากนี้ยังได้ยื่นหนังสือออกจากการเป็นสมาชิกพรรคกิจสังคมอีกด้วย

ทาง พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ได้เปิดเผยถึงสาเหตุในการตัดสินใจลาออกในครั้งนี้ เนื่องจากมีความเบื่อหน่ายการเมือง การลาออกครั้งนี้เป็นการลาออกด้วยตนเองไม่ได้ปรึกษากับใคร ไม่ใช่ตามข่าวลือที่ว่า มีพรรคการเมืองพรรคหนึ่งต้องการให้เข้าร่วมพรรค และการลาออกครั้งนี้เป็นการลาออกอย่างถาวร แม้จะมีการเลือกตั้งใหม่ก็จะไม่ลงอย่างเด็ดขาด

สำหรับสาเหตุการลาออกของ พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา น่าจะมาจากปัญหา 2 ประการคือ

1. การปรับคณะรัฐมนตรีที่ผ่านมา พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ไม่รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจากปัญหาการทำงานที่มีนโยบายขัดแย้งกับนายกรัฐมนตรี
2. ปัญหาภายในพรรคกิจสังคม ที่คณะกรรมการบริหารพรรคลาออกและได้เชิญ พล.ต. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช กลับมารับราชการในตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม การลาออกของ พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา ในครั้งนี้ย่อมส่งผลกระทบต่อพรรคกิจสังคม และเสถียรภาพของรัฐบาลที่เพิ่มปรับปรุงคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2533 ที่ผ่านมา

การเลือกตั้งซ่อม ส.ส. กรุงเทพมหานคร เขต 2 แทนที่เดิมของ พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา อดีตหัวหน้าพรรคกิจสังคมและเป็นอดีต ส.ส. เขต 2 ที่ลาออกไป และการเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้กำหนดวันเลือกตั้งในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2533 คาดว่าจะมีผู้สมัครจาก 3 พรรคใหญ่ที่มีฐานคะแนนเสียงในกรุงเทพมหานคร คือ จากพรรคกิจสังคม, พรรคพลังธรรม และพรรคประชาธิปัตย์ ลงสมัครรับเลือกตั้งซ่อม ส.ส. กรุงเทพมหานคร สำหรับเขตเลือกตั้ง กทม. เขต 2 ประกอบด้วยเขตพระนคร, เขตบึงกุ่ม, เขตปทุมวัน, เขตสัมพันธวงศ์ และ เขตบางรัก

การขยายหมายเลขโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย

ความขัดแย้งล่าสุดกรณีการขอเลขหมายโทรศัพท์ มูลค่ากว่าแสนล้านบาท เป็นโครงการที่ระบุว่า มีผลประโยชน์แลคมมหาศาล ในขณะที่รัฐมนตรีคมนาคม นายมนตรี พงษ์พานิช เลขาธิการพรรคกิจสังคม ซึ่งเป็นผู้เสนอโครงการกับ นายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่สำคัญคนหนึ่งของพรรคชาติไทย แม้ว่าจะมีข้อยกเว้นจาก ส.ส. พรรคฝ่ายค้านอย่าง นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ที่ระบุว่าโครงการขยายเลขหมายโทรศัพท์นั้นมีประโยชน์แบ่งปันกัน ในอัตราพรรคชาติไทย 2 ส่วน พรรคกิจสังคม 1 ส่วน และการแข่งขันกันนั้นถือเป็นภาพลวงตาที่ตาม แต่ก็ต้องยอมรับว่า บนผลประโยชน์อันมหาศาลที่เกิดขึ้นนั้น ต้องมีความขัดแย้งเกิดขึ้น หากการแข่งขันไม่เกิดสมดุลหรือความไม่ลงตัว

กระทรวงคมนาคม โดยนายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ได้เสนอโครงการให้เอกชนร่วมทุนในการขยายเลขหมายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายต่อคณะรัฐมนตรีในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2533 และคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาโครงการให้เอกชนร่วมทุนในการขยายเลขหมายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมายให้กับบริษัท เคอรี่ โครดิงตัน (ซีพี) ตามที่กระทรวงคมนาคมเสนอ ซึ่งคณะรัฐมนตรีพิจารณาแล้วว่า โครงการดังกล่าว เป็นโครงการขนาดใหญ่ และต้องใช้เงินลงทุนมาก เพื่อความละเอียดรอบคอบในการพิจารณา จึงให้กระทรวงคมนาคมจัดส่ง เอกสารข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ในครั้งต่อไป (9 ตุลาคม)

ความขัดแย้งระหว่าง นายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และนายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ในโครงการขยายเลขหมายโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย นับเป็นมูลค่าถึง 1 แสน 5 หมื่นล้านบาท ได้บานปลายถึงกับจะทำให้รัฐบาลพัง

ซึ่งในการประชุมคณะรัฐมนตรี (3 ตุลาคม) มีรายงานข่าวว่า บรรยากาศเต็มไปด้วยความเคร่งเครียด โดย นายมนตรี พงษ์พานิช ได้ชี้แจงถึงขั้นตอนต่าง ๆ ที่ผ่านมามาว่าได้ดำเนินการถูกต้องทุกขั้นตอน

การประชุมคณะรัฐมนตรีวันอังคารที่ 16 ตุลาคม 2533 นายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ได้นำเรื่องโครงการขยายโทรศัพท์ จำนวน 3 ล้านเลขหมาย เสนอคณะรัฐมนตรี ซึ่งคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในหลักการของโครงการขยายโทรศัพท์ จำนวน 3 ล้านเลขหมาย ซึ่งกระทรวงคมนาคมเป็นผู้เสนอแล้ว โดยพิจารณากันนานกว่า 3 ชั่วโมง

การขยายหมายเลขโทรศัพท์มีเอกชนเป็นผู้ร่วมลงทุน มูลค่า 1,500,000 บาท ครั้งนี้เป็นประเด็นโต้แย้งทางการเมืองมาตลอด 2 สัปดาห์

แม้จะผ่าน แต่การที่ นายมนตรี พงษ์พานิช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ชี้แจงอย่างละเอียดใช้เวลาานร่วมชั่วโมง จน พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรีไม่พอใจ เพราะชี้แจงไม่ตรงประเด็น และตัวแทนจากคณะกรรมการกฤษฎีกาไม่สามารถตอบได้ว่าการดำเนินการขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยถูกกฎหมายหรือไม่

คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 (ปร.42)

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2533 เจ้าพนักงานการพิมพ์ได้มีคำสั่งปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้าอย่างไม่มีกำหนด กรณีลงข่าวพาดหัว "จับอุปทูตซาอู" ซึ่งอาจทำให้กระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศซาอุดีอาระเบีย ทำให้รัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย และ นายบริหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ดำเนินการตามกฎหมายพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2484 และคำสั่งปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 ทำให้สื่อมวลชนต่าง ๆ มีความเห็นว่า รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยไม่ควรที่จะกระทำ เพราะสื่อมวลชนมีหน้าที่รายงานข่าวให้ประชาชนทราบความเคลื่อนไหว

ปรากฏว่าสื่อมวลชน โดยเฉพาะสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, สมาพันธ์นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ได้ออกมาคัดค้านและแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง กรณีที่รัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า เป็นสิ่งที่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยพึงละเว้น เพราะจะเกิดผลกระทบต่อสิทธิการรับรู้ของประชาชน และเสี่ยงสะท้อนจากการกระทำของรัฐบาลดังกล่าว อาจมีสาเหตุมาจาก คอลัมน์ หน้า 3 ของหนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งเขียนโดย น.ต.ประสงค์ สุ่นสิริ กล่าวโจมตี

การบริหารราชการของรัฐบาลอย่างหนัก ก็อาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่รัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า การที่หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ ได้ยื่นแถลงการณ์ต่อ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี กรณีที่รัฐบาลประช่าธิปไตยใช้คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 (ปร.42) ปิดหนังสือพิมพ์แนวหน้า ทำให้เกิดกระแสแรงกดดันให้นำเรื่องนี้เสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี

สำหรับการดำเนินการฝ่ายรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี เพื่อลดกระแสความกดดัน ได้นำเรื่อง คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 บรรจุเข้าวาระประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันอังคารที่ 20 มีนาคม 2533 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ยกเลิก คำสั่ง ปร.42

แต่เนื่องจากคำสั่งของคณะปฏิรูปฉบับดังกล่าวเป็นกฎหมาย ดังนั้นการจะยกเลิกจึงต้องกระทำเป็นพระราชบัญญัติ กล่าวคือ เสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกต่อสภาผู้แทนและวุฒิสภา ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงมอบให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรับไปดำเนินการ ซึ่ง นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปฉบับดังกล่าว และพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกร่างกฎหมายขึ้นใหม่ เพื่อรองรับการใช้อำนาจแทน ปร.42 ซึ่งสื่อมวลชนได้มีความเห็นว่าน่าจะเสนอร่างพระราชบัญญัติยกเลิกได้ยังต้องผ่านการพิจารณาหลายขั้นตอน กว่าจะเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อบรรจุระเบียบวาระให้สภาผู้แทนราษฎรรับหลักการ และจะต้องพิจารณาอีกในวาระที่ 1, 2, 3

ในระหว่างการพิจารณาคำเนินการยกเลิก คำสั่ง ปร.42 พร้อมร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ ซึ่งคณะกรรมการ ฯ ได้พิจารณาสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2533 ซึ่งยังคงให้อำนาจเจ้าพนักงานการพิมพ์สั่งปิดหนังสือพิมพ์แต่ให้เพิ่มขั้นตอนในการพิจารณา และบังคับให้คอลัมน์ก๊วนิสต์ เขียนชื่อ นามสกุลจริง จนเป็นเหตุให้สื่อมวลชนออกมาคัดค้านอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ได้ออกแถลงการณ์ เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2533 คัดค้านร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ ว่าเป็นกฎหมายที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตยและเสรีภาพ ในการสื่อข่าว ซึ่งผิดแผกไปจากวิถีการปฏิบัติของนานาอารยประเทศ โดยขอให้คณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ได้คำนึงถึงหลักแห่งความเป็นประชาธิปไตย ที่ส่งเสริมการแสดงออกและเสรีภาพ ในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน

กระแสต่อต้านพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ ก่อให้เกิดการรวมตัวของสื่อมวลชนทุกแขนง และจัดให้มีการประชุมใหญ่ "สมัชชาบรรณาธิการทั่วประเทศ" ครั้งที่ 1 ในวันอาทิตย์ที่ 13 พฤษภาคม 2533 โดยเชิญบรรณาธิการหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่าง ๆ ร่วมประชุมเพื่อระดมความคิดในการรณรงค์ต่อต้านพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่

สำหรับความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่และการยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 ฝ่ายรัฐบาลและ ส.ส. ฝ่ายค้านต่างเสนอร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ และร่างพระราชบัญญัติยกเลิกคำสั่ง ปร.42 เพื่อเป็นการลดกระแสคัดค้านและเป็นการหาเสียงสนับสนุน ในการเลือกตั้งคราวต่อไป

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2533 ได้มีการพิจารณาเรื่องด่วนเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ โดยมีร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ของรัฐบาล 2 ฉบับ และร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ซึ่งพรรคการเมืองต่าง ๆ เสนออีก 4 ฉบับ รวมทั้งร่างพระราชบัญญัติยกเลิก ปร.42 ของพรรคชาติไทย, ประชาธิปัตย์, กิจสังคม, ราษฎร และ เอกภาพ ซึ่งได้นำมาพิจารณาพร้อมกันทั้ง 11 ฉบับ ซึ่งที่ประชุมได้อภิปรายกันอย่างกว้างขวาง โดยฝ่ายค้านเห็นด้วยกับการให้ยกเลิก ปร.42

แต่อย่างไรก็ตามที่ประชุมได้มีมติรับหลักการร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ทั้ง 6 ฉบับ เป็นเอกฉันท์ โดยยึดร่างของรัฐบาลเป็นหลัก และแปรญัตติภายใน 7 วัน พร้อมทั้งคณะกรรมการวิสามัญ 27 คนขึ้นพิจารณา ซึ่งในจำนวนนี้มีผู้แทนนักหนังสือพิมพ์เข้าร่วมด้วย 2 คน ส่วนร่างพระราชบัญญัติยกเลิก ปร.42 รวม 5 ฉบับที่ได้พิจารณาในลำดับต่อมา ปรากฏว่าที่ประชุมมีมติไม่รับหลักการด้วยคะแนนเสียง 121 ต่อ 64

แต่อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนก็ยังคงคัดค้านร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับใหม่ ที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเนื้อหาของกฎหมายยังคงจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกระแสเรียกร้องดังกล่าวทำให้นายกรัฐมนตรีนำมาพิจารณาใหม่ ก่อนที่จะเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างภาพพจน์ของรัฐบาล ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ดังนั้น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2533 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้ออกพระราชกำหนด ยกเลิกคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2519 พร้อมทั้งอนุมัติให้ถอนร่างพระราชบัญญัติการพิมพ์และร่างพระราชบัญญัติสภาการพิมพ์ ซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร

การประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยวิสามัญ เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2534 ซึ่ง พล.ต.อ. ประมาท อติเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ชี้แจงถึงเหตุผลที่ต้องออกพระราชกำหนดฉบับนี้ โดยกล่าวว่า เนื่องจากคำสั่ง ปร.42 เป็นคำสั่งที่จำกัดสิทธิ เสรีภาพ ในการพิมพ์ การเขียน จึงมีการรวมตัวกันเรียกร้องคำสั่งดังกล่าว รัฐบาลเห็นว่ามีควมจำเป็นที่จะต้องตราเป็นพระราชกำหนดยกเลิก ปร.42 ออกมา

ซึ่งการพิจารณาพระราชกำหนดยกเลิก ประ.42 นี้ ส.ส. ได้อภิปรายสนับสนุนและมีมติเป็นเอกฉันท์ ส่วนทางด้านวุฒิสมาชิกซึ่งมีการประชุมในวันรุ่งขึ้น (11 มกราคม 2534) ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ อนุมัติพระราชกำหนดยกเลิกคำสั่ง ประ.42 ให้เป็นกฎหมายได้เช่นเดียวกัน

ปรับคณะรัฐมนตรี (รัฐบาลชาติชาย 3)

กระแสต่อต้านการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในด้านภาพพจน์ของการทุจริต คอร์รัปชัน และได้มีการแสดงความคิดเห็นจากหลายฝ่าย เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก ซึ่งฝ่ายนักศึกษาได้ไปรวมตัวกันที่หน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง และได้เปิดอภิปรายโจมตีรัฐบาล โดยมีนักศึกษาบางส่วนอดข้าวประท้วง การประท้วงของนักศึกษาดังกล่าวไม่ได้รับการสนใจ หรือเหลียวแลจากรัฐบาล ปราบกฏว่าได้มีนักศึกษา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงชื่อ นายชนาฉม กิ่งเชื้อ ประกาศเผาตัวเองประท้วงรัฐบาล และเรียกร้องให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีลาออก ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความรุนแรงเนื่องจาก นายชนาฉม กิ่งเชื้อ ได้รับแรงยุยงจากเพื่อนนักศึกษา จึงได้จุดไฟเผาตัวเองที่บริเวณสถานที่ชุมนุมประท้วงหน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2533 และได้เสียชีวิตในเวลาต่อมา

จากเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐบาลจึงได้สั่งการให้สืบสวนจับกุมผู้ที่อยู่เบื้องหลังการชุมนุมประท้วง ซึ่งก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ควบคุมตัวนักศึกษาบางคนที่เป็นแกนนำไปดำเนินคดีตามกฎหมาย และผลกระทบที่เกิดขึ้นในภายหลัง คือ กระแสต่อต้านรัฐบาลจากนักวิชาการ และนักการเมืองฝ่ายค้าน ส่งผลถึงเสถียรภาพของรัฐบาลในขณะนั้นด้วย

กระแสแรงกดดันจากผู้นำทหารที่เรียกร้องให้ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีปรับรัฐมนตรีบางคนออกจากร่วมรัฐบาล สำหรับสาเหตุ และเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงกับฝ่ายผู้นำทหาร เนื่องมาจากกรณีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้ตรวจพบ รถถ่ายทอวิทยุเคลื่อนที่เอนกประสงค์ หรือ "โมบายยูนิท" ขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) โดยมี นายราชันย์ ชุนเซ็น เป็นผู้อำนวยการ ภายใต้การกำกับดูแลของ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งรถคันดังกล่าว ฝ่ายทหารได้ตรวจพบว่ามีมาจอดข่มอยู่ที่ใกล้บริเวณสนามเสือป่า กลางคืนของวันที่ 22 มิถุนายน 2533 จึงได้ทำการยึดไว้เพื่อตรวจสอบ และเก็บรักษาไว้โดยอ้างถึงความมั่นคงของประเทศชาติ เนื่องจากรถคันดังกล่าว

มีอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพในการสอดแนม หาช่าว หรือจับความเคลื่อนไหวฝ่ายตรงข้าม ซึ่งก่อให้เกิดความระแวงสงสัยจากผู้นำกองทัพว่า รัฐบาล ใช้รถคันดังกล่าว ในการหาข่าวความ เคลื่อนไหว ฝ่ายทหาร และการที่นายกรัฐมนตรี ไม่ยอมแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งดังกล่าว จึงทำให้ผู้นำทหารขาดความเชื่อมั่น ในสัญญาที่นายกรัฐมนตรี ให้ไว้ว่า จะปรับคณะรัฐมนตรีตามข้อเรียกร้องของฝ่ายทหาร

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ อันนำไปสู่ความขัดแย้งกับฝ่ายผู้นำทหารที่รุนแรงยิ่งขึ้น คือ การที่ นายมารุต บุญนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้ยื่นใบลาออกต่อนายกรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี ได้กราบบังคมทูลเสนอรายชื่อคณะรัฐมนตรีที่ปรับใหม่ และในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2533 ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งรัฐมนตรีแทน นายมารุต บุญนาค และปรับรัฐมนตรี 4 กระทรวง ซึ่งปรากฏว่า ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง พ้นจากรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งฝ่ายทหารถือว่านายกรัฐมนตรีไม่รักษาคำพูด จึงทำให้เกิดปฏิกิริยาจากฝ่ายทหาร ในการสนับสนุน เสถียรภาพรัฐบาล

พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง

ปัญหาคความขัดแย้งต่าง ๆ ทั้งจากภายในพรรคชาติไทย พรรคร่วมรัฐบาล และปัญหา ระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายทหาร ทำให้นายกรัฐมนตรีแก้ปัญหาทางการเมือง ด้วยการกราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องนายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง ประกาศ ณ วันที่ 8 ธันวาคม 2533

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง

ตามที่ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้ง พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ เป็น นายกรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ 4 สิงหาคม พุทธศักราช 2531 นั้น พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ สำนักในพระมหากษัตริย์วงศ์เกล้าอันกระหม่อมหาที่สุดมิได้

บัดนี้ พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ ได้กราบบังคมทูลว่า ได้ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี บริหารราชการแผ่นดินมาโดยสัตย์ซื่อ ถื่อสุจริต อุทิศทั้งกำลังกาย กำลังสติปัญญาจน เต็มความสามารถ ด้วยถือเอาประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นจุดหมายสูงสุด เป็นผล ให้การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ดำเนินคืบเนื่องสำเร็จด้วยดีมาเป็น เวลากว่าสองปี แล้ว ทั้งนี้ด้วยพระพระบรมราชูปถัมภ์

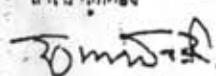
มา ในกาลบัดนี้ ได้เกิดสภาพการณ์อันไม่พึงประสงค์บางประการขึ้นในบ้านเมือง แม้ ว่า พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ ในฐานะหัวหน้ารัฐบาล จะพยายามแก้ไขด้วยวิถีทางรัฐธรรมนูญ แต่การแก้ไขได้ขึ้นไม่ และหากปล่อยให้การเป็นอยู่เช่นนี้ ก็จะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนโดยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และส่งผลเสียระยะยาวต่อความเชื่อถือของนานา ประเทศ ทั้งยังเป็นเหตุให้เศรษฐกิจที่จำเริญมาได้จนเพียงนี้ ต้องถูกกระทบอย่างรุนแรง ดังนั้น เพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน ตลอดจนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามที่ พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ ได้กราบบังคมทูลถวายสัตย์ปฏิญาณไว้ต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อเข้ารับหน้าที่ พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ จึงได้กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่บัดนี้เป็นต้นไป ความเป็นนายกรัฐมนตรีของ พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ เป็นอันสิ้นสุดลง

ประกาศ ณ วันที่ 8 ธันวาคม พุทธศักราช 2533

พลเอก ชำติช่าย ชุณหะวัณ

(ชำติช่าย ชุณหะวัณ)

นายกรัฐมนตรี

พันตำรวจตรี
ตำแหน่งรอง
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี

การจัดตั้งรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ

ภายหลังจากที่มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2533 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทย ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองต่าง ๆ รวม 5 พรรค คือ พรรคชาติไทย (96), พรรคเอกภาพ (62), พรรคประชากรไทย (31), พรรคราษฎร (21), พรรคปวงชนชาวไทย (17) รวม 227 เสียง จัดตั้งรัฐบาลผสม โดยตัดพรรคกิจสังคม, ประชาธิปัตย์, มวลชน และในวันที่ 14 ธันวาคม 2533 ได้มีประกาศแต่งตั้งรัฐมนตรี ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศ ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้ง พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ 9 ธันวาคม พุทธศักราช 2533 แล้วนั้น

บัดนี้ พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้เลือกสรรผู้ที่สมควรดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการแผ่นดินแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ตั้งรัฐมนตรี ตามความใน มาตรา 146 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ประกาศ ณ วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2533

สำหรับคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย ส.ส. พรรคชาติไทย 19 ตำแหน่ง, ส.ส. พรรคเอกภาพ 12 ตำแหน่ง, ส.ส. พรรคประชากรไทย 5 ตำแหน่ง, ส.ส. พรรคราษฎร, ส.ส. พรรคปวงชนชาวไทย 3 ตำแหน่ง และที่มาจากบุคคลภายนอก 2 ตำแหน่ง คือ นาย อมเรศ ศิลอาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และ นายชวลิต ธนะชานันท์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง

ถึงแม้ว่า พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ จะสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ภายหลังจากการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อปรับพรรคประชาธิปัตย์, พรรคกิจสังคม และพรรค มวลชน ซึ่งสร้างปัญหาและความขัดแย้งให้กับรัฐบาล แต่ภายหลังจากการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ ก็เกิดปัญหาการนำไปสู่การที่พรรคฝ่ายค้านขอยื่นญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ อันเนื่องมาจากรัฐมนตรีบางคนขาดคุณสมบัติ เช่น กรณี นายอุทัย พิมพ์ใจชน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ไม่ได้เข้าเฝ้า ฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีทุกคน โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 ว่า "ก่อนเข้ารับหน้าที่ รัฐมนตรีต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้ ฯลฯ" ซึ่งกรณี นายอุทัย

พิมพ์ใจชน ไม่ได้เข้าเฝ้า เป็นการขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่สมควรไว้วางใจให้บริหารราชการแผ่นดินต่อไป และกรณีของ นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ต้องคำพิพากษาให้จำคุกในคดีหมิ่นประมาท นายดำรงค์ ลัทธพิพัฒน์, นายสาวิตรี โพธิวิหค และนายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งคดีทั้งสามดังกล่าว แม้ศาลจะพิพากษาให้รอการลงอาญาไว้ นายสมัคร สุนทรเวช จึงขาดคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ตามมาตรา 155 (4) แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521

การเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ ครั้งที่ 1 / 2534 ในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2534 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา โดยไม่มีการลงคะแนนเสียงไว้วางใจ ซึ่งภายหลังจาก พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายแล้ว ส.ส. พรรคฝ่ายค้าน นำโดยหัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรค ได้อภิปรายนโยบายของรัฐบาล และรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล ซึ่งการแถลงนโยบายของรัฐบาลก็ผ่านไปด้วยดี

ภายหลังการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา ในวันที่ 9 มกราคม 2534 พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี ได้พยายามปรับท่าทีของฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายผู้นำฝ่ายทหาร โดยนายกรัฐมนตรีได้นำคณะรัฐมนตรีไปร่วมรับประทานอาหารกลางวัน กับผู้นำฝ่ายทหารที่กองบัญชาการทหารสูงสุด (สนามเสือป่า) เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2534 แต่ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับกองทัพก็ยังคงไม่แน่นอนเหมือนเดิม เพราะยังคงเกิดความระแวงสงสัยอยู่ เช่น กรณีเรือพันดัลลอปสังหารบุคคลสำคัญทางการเมือง ในสมัยรัฐบาล พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีการกล่าวหา นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ และ พล.ต. มนูญ รูปขจร ฝ่ายเสนาธิการทหาร ประจำตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่มีความขัดแย้งกับนายทหารระดับผู้นำของกองทัพ ประกอบกับการที่ นายกรัฐมนตรีพยายามถ่วงดุลย์อำนาจของกองทัพ โดยนำรายชื่อกฎาบบังคมทูลโปรดเกล้า ฯ ตั้ง พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก รองนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม อีกตำแหน่งหนึ่งเพื่อควบคุมกองทัพ เนื่องจาก พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เคยดำรงตำแหน่ง ผบ.ทบ. และ ผบ.สส. ย่อมมีฐานอำนาจเดิมภายในกองทัพบก และได้มีกระแสข่าวว่าจะปลดผู้บัญชาการเหล่าทัพ จึงเป็นสาเหตุนำไปสู่การยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534

การตั้งการเมือง

การศึกษาการตั้งการเมืองในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ นี้จะแสดงให้เห็นภาพรวมของการตั้งการเมือง โดยแบ่งเป็นประเด็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และจะพิจารณาว่า ผู้เขียนการตั้งการเมือง ให้ความสำคัญกับประเด็นใด โดยตัวอย่างการตั้งที่นำมาศึกษา จะใช้การตั้งของ ประยูร จรรย์วงศ์ และ ชัย ราชวัตร ส่วนวิธีการศึกษาจะใช้วิธีนับคะแนน โดยแบ่งเป็นช่วง ๆ ช่วงละ 3 เดือน (ไตรมาส) การตั้งแต่ละเรื่องอาจมีเนื้อหาครอบคลุมมากกว่าหนึ่งประเด็นก็ได้ และในการศึกษานี้หากการตั้งเรื่องใด มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็น ผู้วิจัยจะนับทุกประเด็น เช่น การตั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการเมือง ก็จะนับเป็น 2 คะแนน, การตั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ก็จะนับเป็น 3 คะแนน

สำหรับเกณฑ์ในการจัดประเภทการตั้งการเมืองเป็นประเภทต่าง ๆ มีดังนี้

1. การเมือง คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม (authoritative allocation of values for a society) โดยที่มีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามการจัดสรรนั้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537:189) หรือจะใช้ความหมายตาม Dictionary of American Politics คือ การเมืองเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบายซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงาน และเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้วางนโยบาย รวมตลอดไปถึงการเลือกตั้ง และพรรคการเมือง นอกจากนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับผลงานทั้งปวง อันเกิดขึ้นจากกิจกรรมของรัฐบาลในภาวะดังกล่าวอีกด้วย (อุทัย หิรัญโต, 2524:560)

2. เศรษฐกิจ หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการใด ๆ ซึ่งมนุษย์กระทำให้เกิดขึ้นซึ่งสินค้าหรือบริการ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกในรูปของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ อันหมายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการผลิต การจำแนกแจกจ่ายและการบริโภคสิ่งที่ผลิตขึ้นมา เพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์ (อุทัย หิรัญโต, 2525:110-111)

3. สังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นพวก โดยทุกคนประพฤติปฏิบัติต่อกันตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดขึ้น หรือการดำเนินชีวิตจะมีแนวทางพฤติกรรมวางไว้เป็นระเบียบ แต่ละคนที่อยู่รวมกันจะทำตามแบบอย่าง เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในการดำรงชีวิตประจำวัน (อุทัย หิรัญโต, 2526:213) ในที่นี้ประเด็นทางสังคม รวมถึงการตั้งการเมืองที่มีเนื้อหาในเรื่องอื่น ๆ ซึ่งไม่จัดเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

4. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐที่เกี่ยวกับผลประโยชน์แห่งชาติ อันแสดงออกมาในลักษณะของความขัดแย้ง การแบ่งปัน ความร่วมมือกันระหว่างประเทศ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีบทบาทที่สามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Julius Glud William L. Kolb, 1964:348-349)

การพิจารณาเนื้อหาการ์ตูนของประยูร จรรย์ยาวงค์ จะพิจารณาจากภาพการ์ตูนเป็นหลัก เพราะภาพการ์ตูนของประยูร จรรย์ยาวงค์ จะมีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น ถ้าเนื้อหาการ์ตูนเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี ภาพการ์ตูน ก็จะเป็นภาพของนายกรัฐมนตรี แต่ในการพิจารณาการ์ตูนของชัย ราชวัตร นั้น จะต้องพิจารณาจากเนื้อหาของการ์ตูนเป็นหลัก เพราะการ์ตูนของชัย ราชวัตร จะมีตัวละคร ที่เป็นตัวเอกของเรื่องอยู่แล้ว คือ ผู้ใหญ่มาอยู่กับไอ้จ้อย เผ่าหยอย เด็กชาย เด็กหญิง ปู่ แก้วแก้ววัน และศาลพระภูมิ ภาพแทนความเชื่อของคนในหมู่บ้านทุ่งหมาเงิน และ เนื้อหาของการ์ตูนจะอยู่ที่บทสนทนาของตัวละคร ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีภาพของบุคคลที่ตัวละครกล่าวถึงอยู่ด้วย เช่น ถ้าการ์ตูนมีเนื้อหาเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี ภาพการ์ตูนจะเป็นภาพผู้ใหญ่มากุกับไอ้จ้อยและพูดถึงนายกรัฐมนตรีโดยที่ไม่มีภาพของนายกรัฐมนตรีอยู่ด้วย

การศึกษาการ์ตูนการเมืองดังกล่าว จะแสดงให้เห็นในตารางที่ 3.1 ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.1 การตุ้มการเมืองในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (4 ส.ค. 2531 - 23 ก.พ. 2534)

ประเด็น	การเมือง		เศรษฐกิจ		สังคม		ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	
	ประยุร	ชัย	ประยุร	ชัย	ประยุร	ชัย	ประยุร	ชัย
ก.ค. - ก.ย.2531	56	64	3	6	29	16	5	8
ต.ค. - ธ.ค.2531	43	43	2	5	41	46	5	1
ม.ค. - มี.ค.2532	35	29	13	7	43	62	17	5
เม.ย. - มิ.ย.2532	38	30	6	4	36	55	13	15
ก.ค. - ก.ย.2532	43	49	10	1	29	45	6	2
ต.ค. - ธ.ค.2532	44	50	14	7	22	34	8	1
ม.ค. - มี.ค.2533	44	56	16	18	28	26	6	-
เม.ย. - มิ.ย.2533	34	59	7	2	37	34	2	1
ก.ค. - ก.ย.2533	41	49	9	15	22	30	11	2
ต.ค. - ธ.ค.2533	52	82	8	12	17	21	3	3
ม.ค. - ก.พ.2534	29	29	1	8	10	22	13	19
รวม	459	540	89	85	314	391	89	57

ในตารางที่ 3.2 จะศึกษาการตุณการเมืองในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยจะเลือกศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองเท่านั้น ซึ่งจะแบ่งประเด็นย่อยเป็น 5 ประเด็น คือ นักการเมือง คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี ผู้นำทหาร และอื่น ๆ

วิธีการศึกษา จะใช้วิธีนับคะแนน โดยเลือกเฉพาะการตุณที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง จากตารางที่ 3.1 แล้วนำมาศึกษาว่าเกี่ยวข้องกับประเด็นย่อยในเรื่องใด

การนับคะแนน ใช้วิธีที่แตกต่างจากตารางที่ 3.1 คือ หากการตุณมีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็น จะนับประเด็นที่เป็นความหมายหลัก ของภาพเพียงประเด็นเดียวเท่านั้น เช่น การตุณที่ทั้งภาพผู้นำทหาร และภาพนายกรัฐมนตรี ถ้าความหมายหลักของภาพ เป็นเรื่องของผู้นำทหาร ก็จะนับภาพนั้น เป็นประเด็น ผู้นำทหาร เพียงประเด็นเดียว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.2 การตุณการ เมืองเฉพาะประเด็นทางการ เมือง ในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ (4 ส.ค. 2531 - 23 ก.พ. 2534)

ประ เต้ิน	นักการ เมือง		คณะรัฐมนตรี		นายกรัฐมนตรี		ผู้นำทหาร		อื่น ๆ	
	ประยूर	ชัย	ประยूर	ชัย	ประยूर	ชัย	ประยूर	ชัย	ประยूर	ชัย
ก.ค. - ก.ย. 2531	26	31	10	10	11	15	5	-	4	8
ค.ค. - ธ.ค. 2531	15	14	10	19	13	9	2	-	3	1
ม.ค. - มี.ค. 2532	6	14	13	11	14	2	-	-	2	2
เม.ย. - มิ.ย. 2532	13	20	8	4	8	4	3	1	6	1
ก.ค. - ก.ย. 2532	12	17	10	25	12	3	3	1	6	3
ค.ค. - ธ.ค. 2532	5	30	13	13	17	3	1	1	8	3
ม.ค. - มี.ค. 2533	6	15	17	18	17	10	4	3	-	10
เม.ย. - มิ.ย. 2533	6	13	9	24	16	8	-	6	3	8
ก.ค. - ก.ย. 2533	9	16	15	24	17	3	-	3	-	3
ค.ค. - ธ.ค. 2533	10	16	12	29	21	19	1	8	8	10
ม.ค. - ก.พ. 2534	10	8	6	11	10	5	-	3	3	2
รวม	118	194	123	188	156	81	19	26	43	51

หมายเหตุ ชั่งอื่น ๆ หมายถึง เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับเรื่องการเมือง แต่ไม่ับเป็น เรื่อง นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี นักการเมือง ผู้นำทหาร เพราะเนื้อหาไม่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกัน

จากตารางที่ 3.1 จะเห็นว่าทั้งประยูร จรรย์าวงค์ และชัย ราชวัตร ต่างก็ให้ความสนใจกับประเด็นทางการเมืองมากที่สุด และประเด็นที่ให้ความสำคัญรองลงมา คือ ประเด็นทางสังคม ซึ่งเมื่อนับความถี่ของภาพการ์ตูนแล้ว พบว่าภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและสังคม มีจำนวนมากกว่าภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่มาก กล่าวคือ

1. ภาพการ์ตูนของ ประยูร จรรย์าวงค์
 - ประเด็นทางการเมือง 459 ภาพ
 - ประเด็นทางสังคม 314 ภาพ
 - ประเด็นทางเศรษฐกิจ 89 ภาพ
 - ประเด็นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 89 ภาพ
2. ภาพการ์ตูนของ ชัย ราชวัตร
 - ประเด็นทางการเมือง 540 ภาพ
 - ประเด็นทางสังคม 391 ภาพ
 - ประเด็นทางเศรษฐกิจ 85 ภาพ
 - ประเด็นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 57 ภาพ

และจากตารางที่ 3.2 ในประเด็นทางการเมืองนั้น พบว่า ประยูร จรรย์าวงค์ ให้ความสำคัญกับ เรื่องนายกรัฐมนตรีมากที่สุด รองลงมาคือเรื่องเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี กล่าวคือ :

- เรื่องเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี 156 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี 123 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับนักการเมือง 118 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับผู้นำทหาร 19 ภาพ
- อื่น ๆ 43 ภาพ

ส่วนการ์ตูนของ ชัย ราชวัตร ในประเด็นทางการเมืองนั้น พบว่า ชัย ราชวัตร ให้ความสำคัญกับเรื่องของนักการเมืองมากที่สุด และที่รองลงมาคือเรื่องของนักการเมือง กล่าวคือ :

- เรื่องเกี่ยวกับนักการเมือง 194 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี 188 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรี 81 ภาพ
- เรื่องเกี่ยวกับผู้นำทหาร 26 ภาพ
- อื่น ๆ 51 ภาพ

สรุป

จากการศึกษาเหตุการณ์ทางการเมือง และการชุมนุมการเมือง สามารถสรุปได้ว่าในช่วงรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ การชุมนุมการเมืองมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น กล่าวคือ จากตารางที่ 3.1 จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากความถี่ของการลงภาพการชุมนุมของประยูร จรรย์ยาวด์ และ ชัย ราชวัตร ว่าสถานการณ์ทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการลงภาพการชุมนุมการเมือง ยังมีสถานการณ์ทางการเมืองที่สำคัญมากเท่าไร ก็ยังมีความถี่ของการชุมนุมเมืองที่เป็นประเด็นทางการเมืองมากเท่านั้น เช่น ช่วงเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนกันยายน 2531 มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ คือ มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (24 ก.ค. 2531) ความถี่ของการชุมนุมเมืองที่เป็นประเด็นทางการเมือง ของประยูร จรรย์ยาวด์ มีถึง 56 ภาพ และของชัย ราชวัตร มีถึง 64 ภาพ ในขณะที่ความถี่ของการชุมนุมเมืองประเภทอื่นมีต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด เช่น ประเด็นทางเศรษฐกิจ ของประยูร จรรย์ยาวด์ มีเพียง 3 ภาพ และของ ชัย ราชวัตร มีเพียง 6 ภาพ เท่านั้น

และในช่วงเดือน ตุลาคม ถึง ธันวาคม 2533 มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ คือ การปรับคณะรัฐมนตรีที่ต้องทำตามแรงกดดันของคณะกรรมการ ที่ต้องการให้ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง ออกจากคณะรัฐมนตรี เหตุการณ์นี้มีความสำคัญ เพราะการเข้ามาเกี่ยวข้องทางการเมืองของคณะกรรมการทำให้กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงทางการเมืองอย่างมาก เพราะอาจส่งผลถึงการปฏิบัติได้ ซึ่งได้เกิดขึ้นจริงในเวลาต่อมา (คณะ รสช.ปฏิบัติ เมื่อ 23 ก.พ. 2534) ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองมีความสำคัญ ความถี่ของการชุมนุมเมืองที่เป็นประเด็นทางการเมืองก็มีมากด้วย คือ การชุมนุมของประยูร จรรย์ยาวด์ มีถึง 52 ภาพ และ ของ ชัย ราชวัตร มีถึง 82 ภาพ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย